

The Desired Image of the Media at the Level of the modern Islamic Civilization from the Perspective of Ayatollah Khamenei

Alireza Zare Sari *, Omid Voghoufi **

Abstract

The Supreme Leader has made various points over the years in various statements on the keyword of the new Islamic civilization. The central point in these statements is to show the course of the Islamic Revolution on the path of civilization. The movement that started with the Islamic movement and continues with the revival of the new Islamic civilization. On the other hand, one of the most important tools of the current period that has played a key role in the establishment or destruction of civilizations is the media. And it has an important role in the growth of society and paving the way for the realization of a new Islamic civilization. In this article, we seek to examine the characteristics of the media at the level of the new Islamic civilization from the perspective of the Supreme Leader of the Revolution. His statements are a beacon for thinkers in various fields to achieve this important. The method used in this paper is content analysis. This article first examines the concept of civilization and media. Some thinkers consider the emergence of new technologies as the drivers of future civilization, in which the media is highly correlated with technology. The new Islamic civilization is a monotheistic civilization in which science is accompanied by morality and materialism is accompanied by spirituality and religion. In this article, by examining the statements of the Supreme Leader of the Revolution, it was concluded that the media at the level of modern Islamic civilization, a comprehensive, comprehensive media, based on deep Islamic beliefs, monotheistic, justice-oriented, with modern tools, in the form of artistic presentation It is a concept and it has the task of educating people in all parts of the world and conveying this effective and profound message to them.

Keywords: New Islamic Civilization, Media, Ayatollah Khamenei, Future

* Corresponding author: PHD Candidate, comprehensive University of Imam Hussein, Tehran, Iran

** Assistant Professor, Future Research Department, Observatory Center and Prospective Research, Imam Hussein University, Tehran, Iran

نشریه علمی

آینده پژوهی انقلاب اسلامی

(زمستان ۱۴۰۰، سال ۲، شماره ۴: ۱۵۰ - ۱۱۱)

شاپا چاپی: ۳۶۷۴ - ۲۷۱۷
شاپا الکترونیکی: ۳۶۶۶ - ۲۷۱۷

تصویر مطلوب رسانه تراز تمدن نوین اسلامی از منظر آیت الله خامنه‌ای

علیرضا زارع ساری*، امید وقوفی**

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۷/۰۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۱/۰۶

چکیده

مقام معظم رهبری طی سالیان گذشته و در بیانات مختلف، بر روی کلیدواژه تمدن نوین اسلامی نکات مختلفی را بیان داشته‌اند. نکته محوری در این بیانات، نشان دادن سیر حرکت انقلاب اسلامی در مسیر تمدن‌سازی است. حرکتی که با نهضت اسلامی شروع شده و با احیای تمدن نوین اسلامی ادامه می‌یابد. ازسویی از مهم‌ترین ابزارهای دوره حاضر که نقش کلیدی در برپایی یا اضمحلال تمدن‌ها را داشته، رسانه است که این کلیدواژه نیز در بیانات ایشان پرتکرار است و نقش مهمی در رشد جامعه و زمینه‌سازی برای تحقق تمدن نوین اسلامی دارد. در این مقاله به دنبال بررسی ویژگی‌های رسانه تراز تمدن نوین اسلامی از منظر رهبر معظم انقلاب هستیم. ایشان بعد از امام خمینی (ره) پرچمدار احیای تمدن نوین اسلامی بوده‌اند و بیانات ایشان، چراغ راه اندیشمندان حوزه‌های مختلف برای دستیابی به این مهم است. روش استفاده شده در این مقاله، تحلیل مضمون است. در این روش بیانات مقام معظم رهبری در رابطه با رسانه و تمدن نوین اسلامی بررسی و ویژگی‌های رسانه تراز تمدن نوین اسلامی استخراج شده است. در این مقاله ابتدا به بررسی مفهوم تمدن و رسانه پرداخته شده است. برخی از اندیشمندان، ظهور فناوری‌های جدید را پیش‌ران تمدن آینده می‌دانند که در این مسیر، رسانه‌ها همبستگی بالایی با فناوری دارند. تمدن نوین اسلامی تمدنی توحیدی است که در آن علم همراه با اخلاق است و مادیات به همراه معنویت و دین است. در این مقاله با بررسی بیانات رهبر معظم انقلاب به این نتیجه رسیده شد که رسانه تراز تمدن نوین اسلامی، رسانه‌ای جامع، فراگیر، بر پایه اعتقادات عمیق اسلامی، توحیدگرا، عدالت‌محور، برخوردار از ابزار روزآمد، در قالب ارائه هنرمندانه مفاهیم است و وظیفه تربیت آحاد مردم در اقصی نقاط عالم و رساندن این پیام اثربخش و عمیق را به آن‌ها دارد.

کلیدواژه‌ها: تمدن نوین اسلامی؛ رسانه؛ آیت‌الله خامنه‌ای؛ آینده.

* نویسنده مسئول: دانشجوی دکتری آینده پژوهی دانشگاه جامع امام حسین (ع)، تهران، ایران Zaresari87@gmail.com

** استادیار، گروه آینده‌پژوهی مرکز رصد و آینده پژوهی، دانشگاه جامع امام حسین (ع)، تهران، ایران

Voghofi@gmail.com

مقدمه

با بررسی تاریخ، شکل‌گیری و اضمحلال امپراطوری‌ها، می‌توان به نوعی ردپایی از رسانه خاص آن زمان را یافت. رسانه مفهومی عام دارد و اساساً ماهیتی واسطه‌ای و مجرایی دارد و شامل هر ابزار، نشانه، معنا و مفهومی است که بتواند پیامی را از سوی فرستنده به گیرنده منتقل کند. شروع شکل‌گیری تمدن اسلامی با تولد اولین حکومت اسلامی در مدینه پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌وآله) همراه بود و با نهضتی علمی و بی‌مانند، به محوریت قرآن و سیره پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌وآله) در قرون بعدی به اوج شکوفایی رسید. با نگاه و بررسی این رخداد عظیم از جنبه رسانه، محوریت قرآن و روایات پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌وآله) و سیره ایشان را به‌عنوان یکی از پیشران‌های اصلی می‌توان قلمداد نمود. کما اینکه از دلایل اصلی سقوط این تمدن، دورشدن از این تعالیم است. در اینجا منظور از رسانه، ابزار و طریقه رساندن پیام مدنظر است. موارد فراوانی از روایات در این رابطه وجود دارد مانند «طلب العلم فریضه علی کل مسلم»؛ جست‌وجو و طلب علم، بر هر مسلمان واجب است» (کراجکی طرابلسی، ۱۴۱۰ ق) یا «اطلبوا العلم من المهد الی اللحد؛ از گهواره تا گور، در جست‌وجو و طلب علم باشید» (فیض کاشانی، ۱۴۰۶ ق) و ...

ویل دورانت در تاریخ تمدن خود می‌نویسد: «تمدنی شگفت‌انگیزتر از تمدن اسلامی وجود ندارد. اگر اسلام طرفدار ثبات، جمود و یک‌نواختی می‌بود، باید جامعه را در همان حد اول جامعه عرب نگه‌بدارد؛ درحالی‌که [طی کمتر از یک قرن] تمدن‌های وسیع مجاور را در خودش جمع کرد و از مجموع آن‌ها، تمدن عظیم‌تری به‌وجود آورد» (ویل دورانت، ۱۳۶۲). این، بیان نشانگر عظمت علم در نگاه اسلام است و طریقه رساندن آن با ابزار رسانه جنبه‌ای دیگر است که مورد توجه نویسنده در این مقاله است.

با شکل‌گیری انقلاب اسلامی ایران و محوریت تعالیم اسلام و پشتیبانی مردمی عظیم آن، بار دیگر نگاه‌ها به شکل‌گیری مجدد تمدن اسلامی دوخته شد. این نگاه منبعث از دیدگاه والای حضرت امام خمینی (ره) بود که بعد از ایشان، رهبر معظم انقلاب توجه عمیقی به شکل‌گیری مجدد تمدن اسلامی دارند و بارها با تعبیر تمدن نوین اسلامی از آن یاد می‌کنند.

رسانه با گستره گسترده خود و با انواع و اقسام قالب‌ها، از سنگ‌نوشته‌های دوران باستان تا شبکه‌های اجتماعی امروزی، در زندگی انسان‌ها حضور پررنگی داشته است؛ بنابراین در هر بررسی باید به نوعی نقش و تأثیر رسانه را در نظر گرفت. در حال حاضر انقلاب اسلامی در بیانیه گام دوم رهبری معظم، به دنبال تحقق تمدن نوین اسلامی است. این مقاله با بررسی بیانات مقام معظم رهبری که در حال حاضر از اصلی‌ترین مروجان تفکر و پیگیری تمدن نوین اسلامی هستند، به دنبال ویژگی‌های رسانه تراز تمدن نوین اسلامی است.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

تحولات عرصه رسانه

در سه دهه گذشته، تحولات بسیاری در زمینه ارتباطات رسانه‌ای رخ داده است؛ شبکه‌های ماهواره‌ای گسترش روزافزونی پیدا کرده‌اند و دسترسی صاحبان رسانه به مخاطبان سهل‌تر شده است.

در این مدت، سرتاسر جهان انفجار ارتباطات به وقوع پیوسته است و سردمدار آن رسانه‌های نوین و شبکه‌های اجتماعی بوده است. در آمریکا، که بیش از هر کشوری گرایش به تلویزیون دیده می‌شود، در اواخر دهه ۱۹۸۰ تلویزیون هر دقیقه و از هر کانال ۳۶۰۰ تصویر نشان می‌دهد. براساس گزارش نیلسون، در هر خانواده آمریکایی، میانگین هفت ساعت در روز تلویزیون روشن بود و هر فرد بالغ روزانه متوسط چهار و نیم ساعت تلویزیون تماشا می‌کرد (کاستلز، ۱۳۸۰: ۳۸۸). اکنون میزان پخش برنامه از شبکه‌های محلی، ماهواره‌ای، کابلی و حتی اینترنتی فراتر از تصور است. به موازات تحولات سخت‌افزاری ارتباطات جمعی، در جنبه‌های نرم‌افزاری و محتوای ارائه‌شده در رسانه‌ها نیز تغییرات چشمگیر و بسیار منظمی رخ داده است

کاستلز معتقد است از آنجا که انتقال و جریان فرهنگ از طریق ارتباطات صورت می‌گیرد، حوزه فرهنگ که شامل نظام‌هایی از عقاید و رفتارها می‌شود، با ظهور تکنولوژی‌های جدید و رسانه‌های نوظهور، دچار دگرگونی بنیادین می‌گردد. (کاستلز، ۱۳۸۰: ۳۴). بل معتقد است جهان

مجازی و امکان برقراری ارتباطات هم‌زمان و بی‌شمار، منشأ ظهور فرهنگ‌های آنی و به‌دنبال آن هویت‌های خلق‌الساعه شده است که در دوره محدودی شکل گرفته و با ظهور هویت‌های جدید به سرعت از بین می‌روند (صبوری خسروشاهی و آذرگون، ۱۳۹۲: ۳۵). بنابراین هر یک از حوزه‌ها متأثر از جنبه مورد بررسی، تغییرات را از آن جنبه بررسی و به آن نسبت می‌دهند. در رابطه با رسانه نیز این تغییرات وسیع و گسترده است. برخی از پژوهشگران جنبه فناوری را در آن پررنگ می‌بینند.

جین چپمن در مطالعه مبسوط خود در حوزه تاریخ تحولات رسانه، بر آن است که متون معاصر سده نوزدهم میلادی، نشان داده‌اند که فناوری‌های عصر آغاز مدرن، نقاط مختلف جهان را به هم نزدیک‌تر کردند، به گونه‌ای که کره زمین را به نحو فزاینده‌ای به مکانی کوچک‌تر تبدیل نمودند. او می‌افزاید: تا آغاز سده بیستم میلادی راه‌آهن، تلگراف، دستگاه چاپ گردشی (روتیتو)، تلفن، ماشین تحریر و ماشین چاپ لینوتایپ، همه اینها، هم بر ماهیت و ارائه محتوا و هم بر ادامه سرعت انتقال اطلاعات در سراسر جهان تأثیر گذاشتند (چپمن، ۱۳۹۲: ۱۳). او حتی ریشه‌های تمدن فعلی، به‌ویژه وضعیت جهانی‌سازی کنونی رسانه‌ها را نیز در تحولات رسانه‌ای قرن نوزدهم میلادی می‌جوید؛ برای مثال او می‌گوید: «پیدایش سینما از خاستگاه‌ها و ریشه‌های فرهنگ بصری قرن نوزدهم منشعب شده است. قدمت رادیو و بین‌المللی شدن صنعت رسانه به بیش از ۱۹۱۴م می‌رسد؛ چون بذره‌های پخش رادیو - تلویزیون همگانی در بریتانیا در ۱۹۰۴م افشاندند شد». از نظر چپمن، حتی زمانی که وزارت پست، نخستین بار مسئولیت اولین ارتباطات بیسیم را - که بسط نظام تلگراف تلقی می‌شد - برعهده گرفت، هنوز تا «عصر طلایی» رادیو و رشد تلویزیون، راه درازی در پیش بود (همان، ۱۴). او تصریح می‌کند که خاستگاه قرن نوزدهمی بین‌المللی شدن، از طریق سه فرایند زیر، بستر را برای «جهانی شدن» معاصر فراهم کرد:

۱. برخی صنایع رسانه‌ای مانند رادیو، تلویزیون، سینما و موسیقی، به‌عنوان صنایع جهانی، فعال شدند؛
۲. برخی صنایع رسانه‌ای مانند روزنامه‌ها به‌صورت منطقه‌ای و سراسری رشد کردند و صرفاً

از طریق توسعه رویکردهای مدرن کسب و کار و به مدد فناوری‌های جدید جهانی شدند و ۳. در برخی صنایع، تفکر جهانی شدن خیلی زودتر آغاز شد؛ مانند جولیوس روبرت که پیش از پیدایش تلگراف، از کبوتر برای انتقال اطلاعات تجاری میان مرزهای کشورهای استفاده می‌کرد. (همان، ۱۴ و ۱۵).

فناوری رسانه و تمدن آینده

تحولات آینده که می‌تواند خود را در قالب تمدن‌های نوین نمایان سازد، ماهیت متفاوتی با تحولات گذشته خواهد داشت. در کنار برخی ویژگی‌ها، در تمدن‌های آینده، «فناوری‌های نو» نقش بسزایی خواهند داشت (تافلر، ۱۳۷۷ ش). بی‌تردید بخش مهمی از این ویژگی‌های فناورانه خود را به صورت فناوری‌های رسانه‌ای نشان خواهد داد. به گفته ژاک ایلول، عملکرد رسانه‌ها و هماهنگ‌سازی میان آن‌ها سبب ایجاد محیطی با ویژگی‌های استمرار، ثبات و پایداری شده است که میان فرد و نیازهای جامعه فناورانه پیوندی ضروری ایجاد می‌کند (به نقل از رجایی، ۱۳۷۹ ش، ۱۱۵). جامعه اطلاعاتی آینده در واقع نقش اصلی را به رسانه‌ها سپرده است.

رسانه‌ها لحن گفتمان را تعیین و آنرا تعریف می‌کنند (همان، ۱۱۷). رسانه‌های جهان نیز متأثر از سه گرایش فعالیت خواهند کرد: دیجیتالی‌سازی^۱ همگرایی^۲، و کوچک‌سازی^۳ (تهرانیان، ۱۳۹۲ ش، ۱۸۸) نیاز به گفتن نیست که بنیاد چنین جامعه‌ای بر «شبکه جهانی» است که از سال ۱۹۸۹ م (۱۳۶۸ ش) شکل گرفت.

بر اساس تحقیقات مختلف، مهم‌ترین ویژگی تمدن‌ها را در آینده، وجه شبکه‌ای و ارتباطی - اطلاعاتی آن مبتنی بر فناوری‌های رایانه‌ای توصیف کرده‌اند (نای، ۱۳۸۷ ش). بر اساس دیدگاه آن‌ها، این تمدن پیش‌بینی‌شده، از نظر فنی، ویژگی‌های زیر را دارد:

۱. تشکیلات رسانه‌ای گسترده: نظامی فراگیر، جامع و گسترده که کاملاً بر حیات انسان

مسلط است؛

1. Digitalization
2. Integration
3. Miniaturization

۲. گسترش اینترنت: حجم بالای اطلاعات به صورت متن، تصویر، صوت و عدد و رقم با هر درجه از کمیت و کیفیت و محتوای فرهنگی، بدون محدودیت و فارغ از مرزهای سیاسی، در زمانی بسیار کوتاه انتقال داده می شود؛
۳. وضعی ترکیبی: ترکیبی از فناوری های اطلاعاتی و ارتباطی، رایانه، دورنگار، چاپگر، ویدئو، ماهواره، تلویزیون و ...؛
۴. دوسویه بودن: خارج شدن مخاطب از وضعیتی منفعل و مشارکت او به طور مؤثر در فرایند ارتباط و
۵. پویایی: امکان پذیر شدن ارتباط از هرجا، با هر کس و در هر حال (حسینی پاکدهی، ۱۳۷۳ ش).

بر اساس پیش بینی های این پژوهشگران، در چنین تمدنی، مدیریت، هدایت یا دست کم اثرگذاری بر بخشی از افکار عمومی در اختیار رسانه ها و دانش و گسترش داده های اطلاعاتی نیز محرک اصلی خلاقیت یا آفرینش گری خواهد بود (تافلر، ۱۳۷۷ ش).

هربرت مارشال مک لوهان نیز عامل اساسی تحولات تاریخی و اجتماعی را نظام های ارتباطی و نوع فناوری های رسانه دانست. به نظر او، نظام ارتباطی، تعیین کننده محتوای پیام است و اساساً رسانه، پیام است (مک لوهان، ۵: ۱۳۷۷) از نظر مک لوهان فناوری های ارتباطی (از حروف الفبا تا رایانه ها) عامل اصلی تغییرات اجتماعی و روانی به خصوص در سبک زندگی انسان (نوع رفتار فردی و جمعی، تغییر و جابه جایی یا سکون و بی تحرکی و ...) است (مک لوهان، ۱۳۷۷: ۳-۴) و ضمن تأکید بر نقش خاص حواس انسانی در ایجاد، تکامل و تزلزل انواع ارتباطات و هم چنین تأثیر قاطع وسایل ارتباطی در تحولات اجتماعی تاریخ بشر، تاریخ حیات بشری را مبتنی بر نوع فناوری ارتباط جمعی به سه دوره متمایز فرهنگ شفاهی، چاپی و الکترونیکی تفکیک می کند. دوره اول را «عصر ارتباطات شفاهی» (کهکشانش شفاهی)، دوره دوم را «عصر ارتباطات چاپی» (کهکشانش گوتنبرگ) و دوره سوم را «عصر ارتباطات الکترونی» (کهکشانش مارکنی) نام گذاری می کند (محسنیان راد، ۱۳۸۴).

تحولات اجتماعی همپای تحولات فناوری پیش می‌روند. در این میان تحولات رسانه‌ای نیز متأثر از تعاملات با تحولات اجتماعی پیش می‌روند و بر آن تأثیر می‌گذارند. در سال‌های اخیر این تأثیرگذاری رسانه‌ها بر تحولات اجتماعی، متأثر از سرعت تغییرات فناوری، مشهودتر است. تحولاتی از این دست البته توجهات را به تدریج به رابطه رسانه و قدرت اجتماعی معطوف ساخت. تازه‌ترین تحول در این باره نیز گسترش رسانه‌های اجتماعی در شکل پیام‌رسان‌های موبایلی به مثابه بارزترین مصداق این فرایند است.

هرولد آدامز اینیس کانادایی، از نگاهی تاریخی به اهمیت رسانه‌ها در جهان باستان پرداخته است و در سیر تاریخی مطالعه‌اش درمی‌یابد که تمدن‌های متعدد، رسانه‌های ویژه خود را ایجاد می‌کنند و این رسانه‌ها به‌ویژه از جهت نوسازمان‌ها یا انحصار و عدم انحصار ابزارهای قدرت، وضعیتی خاص بر تمدن‌ها تحمیل می‌کنند (بریگر و برک، ۱۳۹۱: ۲۱-۲۰).

تافلر - از برجسته‌ترین پیشگویان معاصر - نیز در کتاب «موج سوم» ضمن اشاره به نشانه‌های تغییر، بی‌ثباتی و فاجعه در جهان کنونی، از غروب تمدن صنعتی و طلوع تمدنی نوین خبر می‌دهد و پس از مرور موج اول و دوم حیات بشری و ویژگی‌های اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و الزامات فناوری آن‌ها، موج سوم تحول زندگی بشر را توأم با تحولاتی توصیف می‌کند که محورهای آن، فناوری‌های اطلاعاتی و البته فناوری‌های رسانه‌ای است (تافلر، ۱۳۷۵: ۲۱۵).

تمدن اسلامی

واژه تمدن: واژه (civilization) معادل تمدن یا حضاره است. این واژه در زبان انگلیسی از لغت لاتینی (civis) به معنی شهروند یا شهرنشین گرفته شده و برای دلالت بر ویژگی‌هایی مانند لطف، کیاست و لیاقت مورد استفاده قرار گرفته است که دستاورد شهرنشینی است یا برای پیشرفت و ترقی افراد و جمعیت‌هایی که در شهرها زندگی می‌کنند (سپهری، ۱۳۸۵: ۳۵). یونانیان با استفاده از واژه (civilization) شهر را مجموعه‌ای از نهادها و روابط اجتماعی می‌دانستند (فوزی و صنم‌زاده، ۱۳۹۱: ۹). در فرهنگ فارسی تمدن چنین تعریف شده است: «شهرنشین شدن، خوی شهری گزیدن و با اخلاق مردم آشنا شدن، زندگانی اجتماعی؛ همکاری مردم با یکدیگر در امور

زندگانی و فراهم کردن اسباب ترقی و آسایش خود» (عمید، ۱۳۸۹: ۵۳۰). به تعبیر دیگر تمدن در عربی از «مدن» اخذ شده است که معنای آن اقامت کردن است و در زبان انگلیسی، امروزه واژه (civilization) را به این مفهوم اطلاق می‌کنند که آن نیز به معنای استقرار یافتن است و در تعریف اجتماعی، همان شهرنشینی است (ولایتی، ۱۳۸۴: ۳۳).

فرهنگ‌های عربی برای واژه تمدن (حضاره) متفق‌اند و حضاره (شهر) را عکس بداوت (بادیه) می‌دانند. حاضره به شهرها، روستاها و ده‌ها گفته می‌شود و حضاره به معنای اقامت در حضر است. واژه حَضْرَ و مشتقات آن ۲۵ بار در قرآن بیان شده است. همه این مشتقات که در ۱۶ سوره قرآن بیان شده است، به معنی حضور، وجود و استعداد است. واژه حاضره و مشتقات آن در آیات ۱۶۳ سوره اعراف، ۱۵۸ بقره، ۱۸ و ۱۹ توبه، ۹ روم و ۶۱ هود بیان شده است (سپهری، ۱۳۸۵: ۳۰-۲۷). افزون بر این، مؤلف کتاب «التحقیق» واژه «مدن» را مأخوذ از لغت عبری و سریانی و واژه مدین و مدینه را مشتق از ماده «دین» به معنای پذیرش و خضوع در برابر برنامه‌ها، قوانین و مقررات دانسته است (مصطفوی، ۱۳۶۰: ۵۵).

تعریف اصطلاحی تمدن: ابن‌خلدون مؤلفه‌های مدنیت را جمعیت، ثروت، کار، صنعت، دانش، هنر، جغرافیا، شهرنشینی، دین و عصبیت دانسته است (آدمی، ۱۳۸۷: ۳۹). وی حضارت را یکی از مراحل زندگانی جامعه دانسته است که مرحله بداوت آن را به کمال می‌رساند (سپهری، ۱۳۷۵: ۳۱). وی درباره مدنیت بیان کرده است: «در اینکه اجتماع نوع انسان ضروری است و حکیمان این معنی را بدین‌سان تعبیر کنند که انسان دارای سرشت مدنی است، یعنی ناگزیر است اجتماعی تشکیل دهد که در اصطلاح ایشان آن را مدنیت گویند و معنی عمران همین است» (ابن‌خلدون، ۱۳۷۵: ۷۷). به اعتقاد ابن‌خلدون حضارت و بداوت همدیگر را کامل می‌کنند و حضارت به معنای تأسیس شهرها و شهرک‌ها و استقرار است که حکومت، مدنیت، مکاسب زندگی، صنایع و علوم و وسایل رفاه و آسایش در آن پدید می‌آید (سپهری، ۱۳۸۵: ۳۲).

شهید مطهری درباره نقش برجسته عوامل دینی و معنوی در اعتلای فرهنگ و تمدن بشر، معتقد است که فرهنگ برخاسته از معنویات عامل تعالی تمدن جامعه است؛ زیرا بشر بدون

فرهنگ اخلاقی و معنوی در کارهای دیگر نیز موفق نخواهد بود. وی در رابطه با تأثیرات شگرف عوامل معنوی در خلق و شکوفایی تمدن بشری می‌گوید: «این سخن پذیرفتنی نیست که گفته شود تمدن و فرهنگ بشر، نیمی مادی و نیمی انسانی است؛ به گونه‌ای که تمدن را نتیجه اختراعات بدانند؛ اما فرهنگ و آنچه که به معنویات بشر مربوط است، مثل اخلاق و دستوره‌های اجتماعی که مولود اختراعات نیست، در پیدایش تمدن، تأثیرگذار نداند؛ زیرا یک جامعه منحط از نظر اخلاق و فرهنگ هرگز در قسمت‌های دیگر نمی‌تواند موفقیتی داشته باشد. پس جنبه‌های معنوی در تمدن انسانی تأثیر فوق‌العاده دارد» (مجموعه آثار شهید مطهری).

به اعتقاد علامه جعفری «تمدن عبارت است از برقراری نظم و هماهنگی در روابط انسان‌های یک جامعه که تصادم‌ها و تزاخم‌های ویرانگر را منتفی ساخته و مسابقه در مسیر رشد و کمال را قائم‌مقام آن‌ها بنماید، طوری که زندگی اجتماعی افراد و گروه‌های آن جامعه موجب بروز و به‌فعالیت‌رسیدن استعدادهای سازنده آن‌ها باشد» (جعفری، ۱۳۷۳: ۲۳۳). لوکاس، فرهنگ و تمدن را یکی دانسته؛ ولی دامنه و زمان فرهنگ را محدودتر از تمدن تلقی کرده است. «فرهنگ [و تمدن]، راه مشترک زندگی، اندیشه و کنش انسان است (لوکاس، ۱۳۸۴: ۲۰)». در اندیشه امام (ره) مفهوم تمدن در قالب تعریف مشخص و ثابتی ارائه نشده است و معانی مختلفی از آن برداشت می‌شود. ایشان تمدن را از فرهنگ متمایز کردند و آن‌ها را جداگانه به کار بردند که نشان می‌دهد معنای متفاوتی را از این دو مفهوم مورد توجه داشته‌اند: «فرهنگ یک ملت در رأس تمدن واقع شده، فرهنگ باید فرهنگی موافق با تمدن باشد». ایشان پیشرفت‌های صنعتی و اقتصادی در قالب آبادانی و تأسیس نهادها و ساخت ابزارهای جدید را مصادیق تمدن می‌دانند (فوزی و صنم‌زاده، ۱۳۹۱: ۲۲). تعریفی که امام (ره) درباره تمدن بیان کرده‌اند، بیانگر دستاوردهای مادی بشر برای ادامه زندگی و توسعه و ترقی است. در این تعریف، فرهنگ که بیشتر شامل دستاوردهای معنوی انسان می‌شود، مقدم بر تمدن است.

آنچه از تمدن اسلامی در اینجا مورد نظر است، تمدنی است که از یک‌سو، اراده الهی در تحول آن نقش دارد «و الله المشرق و المغرب» (بقره ۱۱۵) و از سوی دیگر، معاد به مثابه میعاد حتمی

بشریت، به تحولات آن معنا می‌بخشد «(و ألی الله المصیر) (آل عمران، ۲۸)) در این میان نیز عناصری هم چون سنن الهی «لا تجدلستنتا تحویلا» (اسرا، ۷۷)؛ «قد خلت من قبلکم سنن فسیرو فی الارض فانظرو کیف کان عاقبه المکذبین» (آل عمران، ۱۳۷)؛ «و لقد کتبنا فی الزبور من بعد الذکر ان الارض یرثها عبادی الصالحون» (انبیاء، ۱۰۵)، پیامبران و آموزه‌های آن‌ها، به ویژه پیامبر دین مبین اسلام «لقد ارسلنا رسلنا بالبینات و انزلنا معهم الکتاب و المیزان ليقوم الناس بالقسط» (حدید، ۲۵) و نیز اعمال و کردار انسان براساس آن آموزه‌ها «ان الله لا یغیر ما بقوم حتی یرغرو ما بانفسهم» (رعد، ۱۱) در سرنوشت تمدن اثر قطعی دارند. برخی منابع نیز به صورت اجمال مواردی مانند اصلاح گری، مردمی بودن، نوگرایی، انعطاف پذیری، اتکا به خرد جمعی، تأثیر و تأثر در سطح جهانی، آرمان گرایی، تقید به اصول و اهمیت جایگاه رهبری را در شرایط نوین جهانی از ویژگی‌های مهم تمدن نوین اسلامی بر شمرده‌اند (سمسار، سمسار و کریمی، ۱۳۹۴، ۲۲-۳۵).

در رابطه پیشینه پژوهش در موضوع رسانه و تمدن نوین اسلامی تعداد محدودی مقاله کار شده است. موضوع محوری این مقالات بررسی نقش رسانه در دست یابی به تمدن نوین اسلامی است و کمتر به موضوع مقاله حاضر که ویژگی‌های رسانه تر از تمدن نوین اسلامی است پرداخته‌اند.

در مقاله «بازنمایی نقش رسانه در تمدن‌سازی پس از انقلاب اسلامی ایران» موسی نجفی و سمیه سرافراز (۱۳۹۹) به این نتیجه دست یافته‌اند که رسانه‌ها به دلیل کارکردهای سیاسی و ارزشی، اطلاعاتی، فرهنگی و هنری و ... که دارند، می‌توانند از نظر کنش و واکنش فردی و جمعی در عرصه اجتماعی و از طریق گفتمان‌سازی رسانه‌ای و پویش رسانه‌ای منسجم و فراگیر در سه سطح فروملی، ملی و فراملی، نقش مهمی در تمدن‌سازی اسلامی به خصوص پس از ظهور انقلاب اسلامی ایران داشته باشند.

در مقاله‌های «تمدن نوین اسلامی بر بستر رسانه تمدنی؛ گذار از رسانه‌های دولت‌محور» و «عصبیت رسانه‌ای در تمدن نوین اسلامی و آینده بدیل رسانه‌ها؛ گذار از رسانه دولت‌محور به رسانه تمدنی»، محمد بابایی (۱۳۹۶) به این نتیجه دست یافته است که طرح مفهوم رسانه‌های

تمدنی از یک سو و و تبیین ویژگی‌های آن نظیر برخورداری از رویکرد تمدنی، حرکت در مسیر وحدت‌آفرینی در عین کثرت، توحیدگرایی، عدالت‌محوری، پیشرفت‌گرایی، نفی سلطه و به‌لحاظ محتوایی و نیز طرح مفهوم عصیبت رسانه‌ای از سوی دیگر، بر مبنای خصلت‌هایی هم‌چون هم‌گرایی، یاری‌گری و نیز تعلق خاطر رسانه‌ای فراگیر و ... بر پایه اصول و مبانی اعتقادی به‌جای منافع رسانه‌ای، گروهی، ملی، منطقه‌ای، نَسَبی، طایفه‌ای و قومیتی است.

روش پژوهش

روش پژوهش، کیفی است و برای انجام آن از «تحلیل تماتیک»^۱ (مضمون) استفاده شده است. تحلیل مضمون یکی از روش‌های کیفی است که در علوم اجتماعی کاربردهای زیادی دارد. تحلیل مضمون روشی برای شناخت، تحلیل و گزارش الگوهای موجود در داده‌های کیفی است. این روش، فرآیندی برای تحلیل داده‌های متنی است و داده‌های پراکنده و متنوع را به داده‌های غنی و تفصیلی تبدیل می‌کند (براون و کلارک،^۲ ۲۰۰۶). به‌طور کلی تحلیل مضمون، روشی است برای دیدن متن، برداشت و درک مناسب از اطلاعات ظاهراً نامرتبط (یافتن روابط)، تجزیه و تحلیل کیفی، مشاهده نظام‌مند و اندازه‌گیری داده‌های کیفی (بویاتزیس^۳، ۱۹۹۸).

در این پژوهش بر مبنای تحلیل مضمون مراحل ذیل، برای به‌دست‌آوردن نتایج طی شده است:

۱. مرور داده‌های مربوط به موضوع و بررسی دو کلید واژه «تمدن نوین اسلامی» و «رسانه» در بیانات مقام معظم رهبری از پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای؛
۲. ایجاد کدهای اولیه (تقسیم داده‌های متنی به قسمت‌های فهمیدنی و استفاده‌پذیر) براساس مستندات یافت شده و بررسی مکرر آن‌ها؛
۳. تحلیل در سطحی کالاتر از کدها برای دست‌یابی به مضامین. با تجزیه و تحلیل کدهای

1. Thematic Analysis
2. Braun, V., & Clarke, V
3. Boyatzis, R. E

به دست آمده در مرحله قبل و ترکیب کدهای مشابه مضامین به دست آمد.

۴. تحلیل مضامین و پالایش آن‌ها و دست یافتن به شبکه مضامین.

یافته‌های پژوهش

در این بخش به بررسی دو جزء اصلی این مقاله یعنی رسانه و تمدن نوین اسلامی در منظومه فکری حضرت آیه‌الله خامنه‌ای پرداخته خواهد شد. براساس آنچه در روش‌شناسی پژوهش ذکر گردید، با استفاده از روش تحلیل مضمون (براون و کلارک) شاخص‌های مرتبط با این مقولات از بیانات ایشان استخراج می‌شود و در انتها تحلیلی براساس این یافته‌ها از رسانه تراز تمدن نوین اسلامی ارائه خواهد شد.

تمدن نوین اسلامی از منظر مقام معظم رهبری

در رابطه با تمدن نوین اسلامی و پیدایش این لفظ به این شکل و معنای متصور آن در ذهن، نقش مقام معظم رهبری کلیدی است. ایشان روند شکل‌گیری انقلاب و زمینه‌سازی ظهور حضرت مهدی (عج) را در سیری می‌بینند که رسیدن به تمدن نوین اسلامی جزء جدایی‌ناپذیر آن است. در بیانات متعدد به ویژگی‌های مختلف تمدن نوین اسلامی، جزئیات، اجزای اصلی، رمز پیدایش آن و عوامل اضمحلال تمدن‌ها پرداخته‌اند.

اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای در رابطه با تمدن نوین اسلامی از لحاظ هستی‌شناسی، توحیدمحور است و معتقدند تمدن اسلامی دویبعدی و شامل ساحت مادی و ساحت معنوی است. در بحث غایت‌شناسی، سعادت‌طلبی و وصول به سعادت در دنیا و آخرت از اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای فهم می‌گردد و هدف غایی تمدن اسلامی، وصول به سعادت دنیوی و اخروی است. هم‌چنین معتقد به دو وجهی بودن (مادی و معنوی) نظام هستی می‌باشند و وجه معنوی را مهم‌تر از وجه مادی به حساب می‌آورند (روحی، ۱۳۹۹).

با رجوع به اصل بیانات، کدگذاری اجزای اصلی و سپس رسیدن به مضامین مشترک به منظور تبیین این مفهوم صورت گرفت و نویسنده در تلاش برای به پاسخ سؤال اصلی مقاله است.

جدول ۱. کدگذاری و تبیین بیانات مقام معظم رهبری در رابطه با تمدن نوین اسلامی

مضمون فراگیر	مضمون سازمان دهنده	مضمون
تمدن نوین اسلامی	رمز پیدایش تمدن اسلامی	انجام کار برای خدا (بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان سپاه ۱۳۷۳/۰۶/۲۹)
تمدن نوین اسلامی	تمدن اسلامی کامل در دوران ظهور	تحقق تمدن اسلامی کامل در دوران ظهور (بیانات در جمع اساتید، فضلا و طلاب حوزه علمیه قم در مدرسه فیضیه ۱۳۷۹/۰۷/۱۴)
تمدن نوین اسلامی	انحرافات و ضعف‌ها دلیل زوال تمدن‌ها	زوال تمدن‌ها به دلیل انحرافات (بیانات در جمع اساتید، فضلا و طلاب حوزه علمیه قم در مدرسه فیضیه ۱۳۷۹/۰۷/۱۴)
تمدن نوین اسلامی	غایت‌بودن تمدن اسلامی در نظام اسلامی	خط سیر نظام اسلامی تا تمدن اسلامی (بیانات در جمع اساتید، فضلا و طلاب حوزه علمیه قم در مدرسه فیضیه ۱۳۷۹/۰۷/۱۴)
تمدن نوین اسلامی	معنای تمدن اسلامی	حرف جدید و فکر جدید بودن تمدن اسلامی برای مسائل بشر (بیانات در جمع اساتید، فضلا و طلاب حوزه علمیه قم در مدرسه فیضیه ۱۳۷۹/۰۷/۱۴)
تمدن نوین اسلامی	معنای تمدن اسلامی	علم با اخلاق و مادیات همراه با معنویات در معنای تمدن (بیانات در جمع اساتید، فضلا و طلاب حوزه علمیه قم در مدرسه فیضیه ۰۷/۱۴/۱۳۷۹)
تمدن نوین اسلامی	عناصر اساسی تمدن اسلامی	تولید فکر و پرورش انسان از مفاهیم اساسی ایجاد تمدن (بیانات در جمع اساتید، فضلا و طلاب حوزه علمیه قم در مدرسه فیضیه ۱۳۷۹/۰۷/۱۴)
تمدن نوین اسلامی	نقش آفرینان پرورش انسان تمدن‌ساز	نقش یگانه علما در پرورش انسان تمدن‌ساز (بیانات در جمع اساتید، فضلا و طلاب حوزه علمیه قم در مدرسه فیضیه ۱۳۷۹/۰۷/۱۴)

مضمون فراگیر	مضمون سازمان دهنده	مضمون
تمدن نوین اسلامی	خطرات عمده در مسیر رسیدن به تمدن اسلامی	هواپرستی و طول عمل از خطرات عمده رسیدن به تمدن اسلامی (بیانات در دیدار کارگزاران نظام ۱۳۷۹/۰۹/۱۲)
تمدن نوین اسلامی	راه حل واقعی رسیدن به تمدن اسلامی	تکیه به توان داخلی، راه حل واقعی رسیدن به تمدن (بیانات در دیدار جوانان و فرهنگیان در مصلى رشت ۱۳۸۰/۰۲/۱۲)
تمدن نوین اسلامی	ویژگی های تمدن نوین اسلامی	ایجاد تمدنی متکی به معنویت، داعیه انقلاب اسلامی (بیانات در محفل انس با قرآن ۱۳۹۱/۰۴/۳۱)
تمدن نوین اسلامی	اجزای تمدن اسلامی	تشکیل شدن تمدن اسلامی از دو بخش ابزاری و متنی (بیانات در دیدار جوانان استان خراسان شمالی ۱۳۹۱/۰۷/۲۳)
تمدن نوین اسلامی	بخش ابزاری تمدن اسلامی	پیشرفت های مادی تشکیل دهنده بخش ابزاری تمدن (بیانات در دیدار جوانان استان خراسان شمالی ۱۳۹۱/۰۷/۲۳)
تمدن نوین اسلامی	بخش حقیقی تمدن اسلامی	سبک زندگی بخش حقیقی تمدن اسلامی (بیانات در دیدار جوانان استان خراسان شمالی ۱۳۹۱/۰۷/۲۳)
تمدن نوین اسلامی	محور تمدن سازی	ایدئولوژی؛ محور تمدن سازی (بیانات در دیدار جوانان استان خراسان شمالی ۱۳۹۱/۰۷/۲۳)
تمدن نوین اسلامی	رکن اصلی تمدن سازی	رکن اصلی تمدن سازی توحید و ایمان است (بیانات در دیدار جوانان استان خراسان شمالی ۱۳۹۱/۰۷/۲۳)
تمدن نوین اسلامی	پرهیز از تقلید در تمدن سازی	پرهیز از تقلید در تمدن سازی (بیانات در دیدار جوانان استان خراسان شمالی ۱۳۹۱/۰۷/۲۳)

مضمون فراگیر	مضمون سازمان دهنده	مضمون
تمدن نوین اسلامی	ابزار موفقیت در تمدن‌سازی	دراختیار گرفتن ابزار هنر و رسانه برای موفقیت در تمدن‌سازی (بیانات در دیدار جوانان استان خراسان شمالی ۱۳۹۱/۰۷/۲۳)
	توانایی انقلاب اسلامی در ایجاد تمدن	توانایی انقلاب در ایجاد تمدن و در دسترس بودن آن (بیانات در دیدار جوانان استان خراسان شمالی ۱۳۹۱/۰۷/۲۳)

معنای تمدن اسلامی

در رابطه با **معنای تمدن اسلامی** و تعریفی از این مفهوم و عناصر لازم آن می‌فرمایند:

ایجاد تمدن اسلامی است؛ یعنی تمدنی که در آن، علم همراه با اخلاق است؛ پرداختن به مادیات، همراه با معنویت و دین است؛ و قدرت سیاسی، همراه با عدالت است - یک حرکت تدریجی است. البته پُرهیجان است؛ اما هر کس بداند چه کار می‌کند... این را نباید با کارهای دفعی، جزئی و شعاری اشتباه کرد. این کاری است که باید گام به گام، هر گامی محکم‌تر از گام قبل، با نگاه دقیق نسبت به هر قدمی که برمی‌داریم (بیانات در جمع اساتید، فضلا و طلاب حوزه علمیه قم در مدرسه فیضیه، ۱۳۷۹/۰۷/۱۴).

نه به معنای اینکه لزوماً نظام سیاسی اسلامی در نقاط دیگر جهان هم قبل از عصر ظهور گسترش پیدا کند؛ نه. معنایش این نیست؛ بلکه تمدن براساس یک فکر جدید، یک حرف جدید، یک نگاه جدید به مسائل بشر و مسائل انسانیت و علاج دردهای انسانیت است. یک زبان نویی است که دل‌های نسل‌های نوری انسان و قشرهای محروم جوامع گوناگون، آن زبان را می‌فهمند و درک می‌کنند. به معنای رساندن یک پیام است به دل‌ها، تا به تدریج در میان جوامع مختلف گسترش و رشد پیدا کند. این امری است که شدنی است... به نظرم می‌رسد که این آینده برای نظام اسلامی، یک آینده قطعی و اجتناب‌ناپذیر است (بیانات در جمع اساتید، فضلا و طلاب حوزه علمیه قم در مدرسه فیضیه، ۱۳۷۹/۰۷/۱۴).

برای ایجاد یک تمدن اسلامی - مانند هر تمدن دیگر - دو عنصر اساسی لازم است: یکی تولید فکر، یکی پرورش انسان. شرط دوم، پرورش انسان است. حال در آن جایی که فکر و انسان باید تولید شود، بینید نقش آفرینان چه کسانی هستند. این نقش آفرینان کسانی هستند که باید بتوانند افکار را هدایت کنند. این یک بُعد قضیه است. چون این راه جز با پای ایمان و نیروی ایمان و عشق طی شدنی نیست، باید کسانی باشند که بتوانند روح ایمان را در انسان‌ها پرورش دهند. بدون شک مدیران جامعه جزو نقش آفرینانند؛ سیاست‌مداران جزو نقش آفرینانند؛ متفکران و روشن‌فکران جزو نقش آفرینانند؛ آحاد مردم هر کدام به نحوی می‌توانند در خور استعداد خود نقش آفرینی کنند؛ اما نقش علمای دین، نقش کسانی که در راه پرورش ایمان مردم از روش دین استفاده می‌کنند، یک نقش یگانه است؛ ... نقش آفرینی را به علمای دین منحصر نمی‌کنیم؛ اما جایگاه نقش آفرینی علمای دین را از همه جایگاه‌های دیگر برجسته‌تر می‌بینیم (بیانات در جمع اساتید، فضلا و طلاب حوزه علمیه قم در مدرسه فیضیه، ۱۳۷۹/۰۷/۱۴).

داعیه ما ایجاد تمدنی است متکی به معنویت، متکی به خدا، متکی به وحی الهی، متکی به تعلیم الهی، متکی به هدایت الهی مشخصات تمدنی که داعیه‌دار آن هستیم (بیانات در محفل انس با قرآن، ۱۳۹۱/۰۴/۳۱).

مقام معظم رهبری در رابطه با رمز پیدایش ابتدایی تمدن اسلامی که چراغ راه در شکل‌گیری مجدد تمدن نوین اسلامی نیز خواهد بود می‌فرمایند:

اگر انسان راه خدا را پیدا کرد و یاد گرفت که چگونه کار را برای خدا انجام دهد، آن وقت می‌بینید که این عشق به کار، چقدر کار را آسان خواهد کرد. تمدن اسلامی، این‌گونه به وجود آمد: دنیا و آخرت چنین ملت و کشوری، تأمین خواهد شد. آری؛ اگر همین ملت، رهبرانی فاسد و غافل از خدا و دل‌داده به دنیا، مثل خلفای بنی‌امیه و بنی‌عباس داشته باشد، پایه را سست خواهند کرد (بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان سپاه، ۱۳۷۳/۰۶/۲۹).

ایشان در رابطه با خط کلی نظام اسلامی و تحقق تمدن اسلامی کامل می‌فرمایند:
بی‌شک تمدن اسلامی می‌تواند وارد میدان شود و با همان شیوه‌ای که تمدن‌های بزرگ تاریخ

توانسته‌اند وارد میدان زندگی بشر شوند و منطقه‌ای را - بزرگ یا کوچک - تصرف کنند و برکات خود یا صدمات خود را به آن‌ها برسانند، این فرآیند پیچیده و طولانی و پُرکار را بپیماید و به آن نقطه برسد. البته تمدن اسلامی به صورت کامل در دوران ظهور حضرت بقیة‌الله (ارواح‌نافداه) است. ... این حرکت خطی که نظام اسلامی ترسیم می‌کند، خط رسیدن به تمدن اسلامی است (بیانات در جمع اساتید، فضلا و طلاب حوزه علمیه قم در مدرسه فیضیه، ۱۳۷۹/۰۷/۱۴).

راه‌حل واقعی این است که یک ملت خودش باشد؛ با مغز خودش فکر کند؛ با چشم خودش ببیند؛ با اراده خودش انتخاب کند؛ آنچه را هم انتخاب می‌کند، چیزی باشد که برایش مفید است. ما باید با حفظ تمدن‌مان، با دست و بازوی خود کار کنیم و فقط ترجمه، کار منحصر ما نباشد (بیانات در دیدار جوانان و فرهنگیان در مصلى رشت، ۱۳۸۰/۰۲/۱۲).

از نظر اسلام و بینش اسلامی، جریان عالم به سمت حاکمیت حق و به سمت صلاح است؛ این پروبرگرد هم ندارد (بیانات در دیدار کارگزاران نظام، ۱۳۷۹/۰۹/۱۲).

در نقطه مقابل و در رابطه با عوامل زوال و نابودی تمدن‌ها نیز می‌فرمایند:

زوال تمدن‌ها معلول انحراف‌هاست. تمدن‌ها بعد از آنکه به اوجی رسیدند، به خاطر ضعف‌ها و خلأها و انحراف‌های خود رو به انحطاط می‌روند. ما نشانه این انحطاط را امروز در تمدن غربی مشاهده می‌کنیم که تمدن علم بدون اخلاق، مادیّت بدون معنویّت و دین و قدرت بدون عدالت است (بیانات در جمع اساتید، فضلا و طلاب حوزه علمیه قم در مدرسه فیضیه، ۱۳۷۹/۰۷/۱۴).

خطر عمده دو چیز است: اول، هوس پرستی و هوی پرستی است. دومی طول امل، یعنی آرزوهای دور و دراز شخصی (بیانات در دیدار کارگزاران نظام، ۱۳۷۹/۰۹/۱۲).

نقش یگانه حوزه روحانیت و علمای دین در ایجاد تمدن اسلامی و انسان تمدن‌ساز

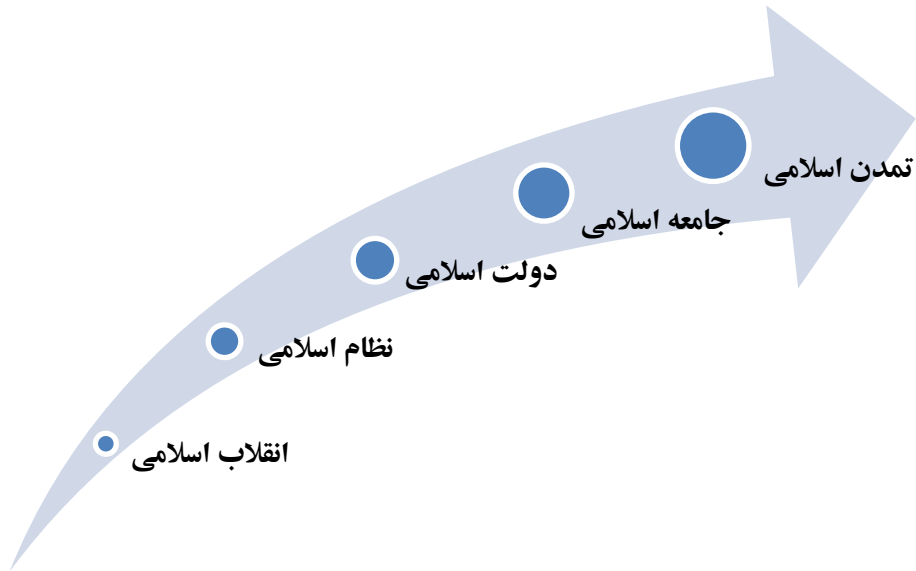
وقتی نگاه می‌کنیم، حوزه روحانیت و علمای دین، اگر با آن تربیت درست و در آن مدارج لازم پرورش پیدا کنند، نقش‌شان نقش یگانه است (بیانات در جمع اساتید، فضلا و طلاب حوزه علمیه قم در مدرسه فیضیه، ۱۳۷۹/۰۷/۱۴).

مقام معظم رهبری در رابطه با **مراحل چندگانه شکل گیری تمدن نوین اسلامی** و خط سیر انقلاب اسلامی، همان طور که در شکل هم مشاهده می شود، می فرمایند:

ما می خواهیم آن نظامی، آن تشکیلاتی و آن حکومتی را که بتوان این هدف ها را در آن محقق کرد، به وجود آوریم. این یک فرآیند طولانی و دشواری دارد و شروعش از انقلاب اسلامی است.

انقلاب که تحقق پیدا کرد، بلافاصله بعد از آن، تحقق نظام اسامی است. نظام اسامی، یعنی طرح مهندسی و شکل کلی اسامی را در جایی پیاده کردن بعد از آنکه نظام اسلامی پیش آمد، نوبت به تشکیل دولت اسلامی به معنای حقیقی می رسد؛ یا به تعبیر روشن تر، تشکیل منش و روش دولت مردان - یعنی ماها - به گونه اسلامی مرحله چهارم - که بعد از این است - کشور اسلامی است. اگر دولت به معنای واقعی کلمه اسلامی شد، آن گاه کشور به معنای واقعی کلمه اسلامی خواهد شد؛ عدالت مستقر خواهد شد؛ تبعیض از بین خواهد رفت؛ فقر به تدریج ریشه کن می شود؛ عزت حقیقی برای مردم به وجود می آید؛ جایگاهش در روابط بین الملل ارتقا پیدا می کند؛ این می شود کشور اسلامی؛ بعد از آن دنیای اسلامی است. از کشور اسلامی می شود دنیای اسلامی درست کرد. الگو که درست شد، نظایرش در دنیا به وجود می آید.

ما در کدام مرحله ایم؟ ما در مرحله سومیم؛ ما هنوز به کشور اسلامی نرسیده ایم. هیچ کس نمی تواند ادعا کند که کشور ما اسلامی است (بیانات در دیدار کارگزاران نظام، ۱۳۷۹/۰۹/۱۲).

شکل ۱. مراحل شکل‌گیری تمدن اسلامی از نظر مقام معظم رهبری

مقام معظم رهبری در تبیین تمدن نوین اسلامی و تشریح اجزای مختلف آن می‌فرماید: ما اگر پیشرفت همه‌جانبه را به معنای تمدن‌سازی نوین اسلامی بگیریم - بالأخره یک مصداق عینی و خارجی برای پیشرفت با مفهوم اسلامی وجود دارد؛ این جور بگوییم که هدف ملت ایران و هدف انقلاب اسلامی، ایجاد یک تمدن نوین اسلامی است؛ این محاسبه درستی است - این تمدن نوین دو بخش دارد: یک بخش، بخش ابزاری است؛ یک بخش دیگر، بخش متنی و اصلی و اساسی است. به هر دو بخش باید رسید.

بخش ابزاری تمدن نوین اسلامی

بخش ابزاری عبارت است از همین ارزش‌هایی که ما امروز به‌عنوان پیشرفت کشور مطرح می‌کنیم: علم، اختراع، صنعت، سیاست، اقتصاد، اقتدار سیاسی و نظامی، اعتبار بین‌المللی، تبلیغ و ابزارهای تبلیغ؛ این‌ها همه بخش ابزاری تمدن است.

بخش حقیقی تمدن نوین اسلامی

اما بخش حقیقی، آن چیزهایی است که متن زندگی ما را تشکیل می‌دهد؛ که همان سبک زندگی است که عرض کردیم. این، بخش حقیقی و اصلی تمدن است؛ مثل مسئله خانواده، سبک ازدواج، نوع مسکن، نوع لباس، الگوی مصرف، نوع خوراک، نوع آشپزی، تفریحات، مسئله خط، مسئله زبان، مسئله کسب و کار، رفتار ما در محل کار، رفتار ما در دانشگاه، رفتار ما در مدرسه، رفتار ما در فعالیت سیاسی، رفتار ما در ورزش، رفتار ما در رسانه‌ای که در اختیار ماست، رفتار ما با پدر و مادر، رفتار ما با همسر، رفتار ما با فرزند، رفتار ما با رئیس، رفتار ما با مریوس، رفتار ما با پلیس، رفتار ما با مأمور دولت، سفرهای ما، نظافت و طهارت ما، رفتار ما با دوست، رفتار ما با دشمن، رفتار ما با بیگانه؛ این‌ها آن بخش‌های اصلی تمدن است که متن زندگی انسان است. این‌ها متن زندگی است؛ این همان چیزی است که در اصطلاح اسلامی به آن می‌گویند: عقل معاش. ... در کتب حدیثی اصیل و مهم ما ابوابی وجود دارد به نام «کتاب العشرة»؛ آن کتاب العشرة درباره همین چیزهاست. در خود قرآن کریم آیات فراوانی وجود دارد که ناظر به این چیزهاست.

آیت‌الله خامنه‌ای در رابطه با **ارکان اصلی تمدن‌سازی** و ویژگی‌های مورد نیاز می‌فرماید:

هیچ ملتی که داعیه تمدن‌سازی دارد، بدون ایدئولوژی نمی‌تواند حرکت کند و تا امروز حرکت نکرده است. هیچ ملتی بدون دارا بودن یک فکر و یک ایدئولوژی و یک مکتب نمی‌تواند تمدن‌سازی کند. همین‌هایی که امروز شما ملاحظه می‌کنید در دنیا تمدن مادی را به وجود آورده‌اند، این‌ها با ایدئولوژی وارد شدند؛ صریح هم گفتند؛ گفتند ما کمونیستیم، گفتند ما کاپیتالیستیم، گفتند ما به اقتصاد سرمایه‌داری اعتقاد داریم؛

پس بدون مکتب و بدون ایدئولوژی نمی‌توان یک تمدن را به وجود آورد؛ احتیاج به ایمان است. این تمدن دارای علم خواهد بود، دارای صنعت هم خواهد بود، دارای پیشرفت هم خواهد بود؛ و این مکتب، هدایت‌کننده و اداره‌کننده همه این‌ها خواهد شد. آنکه مکتب توحید را مبنای کار خودش قرار می‌دهد، آن جامعه‌ای که به دنبال توحید حرکت می‌کند ... بنابراین، این مطلب اول، که احتیاج به ایمان است. کشاندن جامعه به بی‌ایمانی، یکی از همان توطئه‌هایی است که

دشمنان تمدن‌سازی اسلامی دنبال آن بوده‌اند و الان هم با شدت این را دارند دنبال می‌کنند.

ایمان، اولین نیاز تمدن‌سازی اسلامی نوین

جامعه بدون آرمان، بدون مکتب، بدون ایمان، ممکن است به ثروت برسد، به قدرت برسد؛ اما آن وقتی هم که به ثروت و قدرت برسد، تازه می‌شود یک حیوان سیر و قدرتمند - و ارزش انسان گرسنه از حیوان سیر بیشتر است - اسلام این را نمی‌خواهد. پس در درجه اول، نیاز تمدن‌سازی اسلامی نوین به ایمان است. این ایمان را ما معتقدین به اسلام، پیدا کرده‌ایم. ایمان ما، ایمان به اسلام است. ... این مطلب اول و نکته اول در باب تمدن‌سازی نوین اسلامی و به‌دست آوردن و رسیدن به این بخش اساسی از تمدن است که سلوک عملی است.

لزوم پرهیز از تقلید برای ساخت تمدن نوین اسلامی

نکته دومی در اینجا وجود دارد و آن این است که ما برای ساختن این بخش از تمدن نوین اسلامی، به شدت باید از تقلید پرهیز کنیم. همان‌طور که گفتیم، اصل قضیه جای دیگر است؛ اصل قضیه، درست کردن سبک زندگی است، رفتار اجتماعی است، اخلاق عمومی است، فرهنگ زندگی است. باید در این بخش، ما پیش برویم؛ باید تلاش کنیم. تمدن نوین اسلامی که ما مدعی‌اش هستیم و دنبالش هستیم و انقلاب اسلامی می‌خواهد آن‌را به وجود بیاورد، بدون این بخش تحقق پیدا نخواهد کرد. اگر آن تمدن به وجود آمد، آن وقت ملت ایران در اوج عزت است؛ ثروت هم دنبالش هست، رفاه هم دنبالش هست، امنیت هم دنبالش هست، عزت بین‌المللی هم دنبالش هست؛ همه چیز با او خواهد بود، همراه با معنویت.

در اختیار گرفتن ابزار هنر

یکی از نکاتی که باید در مواجهه با دنیای غرب کاملاً به آن توجه داشت، عامل و ابزار هنری است که در اختیار غربی‌هاست. این‌ها از هنر حداکثر استفاده را کرده‌اند برای ترویج این فرهنگ غلط و منحط و هویت‌سوز؛ بخصوص از هنرهای نمایشی، بخصوص از سینما حداکثر استفاده را کرده‌اند.

مسئولیت ایجاد تمدن بر دوش همه است

باید مراقب بود. باید همه احساس کنند که مسئولیت ایجاد تمدن اسلامی نوین بر دوش آنهاست؛ و یکی از حدود و ثغور این کار، مواجهه با تمدن غرب است، به صورتی که تقلید از آن انجام نگیرد.

توانایی انقلاب در ایجاد تمدن و در دسترس بودن آن

انقلاب اسلامی تواناست. آن قدرتی و ظرفیتی و انرژی متراکمی که در انقلاب اسلامی وجود دارد، این توانایی را دارد که همه این موانعی را که من گفتم و بسیاری اش را هم نگفتم، از سر راه بردارد و آن تمدن ممتاز برجسته متعالی باشکوه اسلامی را جلوی چشم همه دنیا برقرار کند؛ و این در زمان شما خواهد بود، انشاءالله به دست شما خواهد بود، با همت شما خواهد بود. هر چه می توانید، خودتان را از لحاظ علم و عمل و تزکیه و تقویت روح و تقویت جسم - همان طوری که بارها عرض شده - آماده کنید و انشاءالله این بار سنگین را به دوش بگیرید. (بیانات در دیدار جوانان استان خراسان شمالی، ۱۳۹۱/۰۷/۲۳).

رسانه در منظر مقام معظم رهبری

مقام معظم رهبری در دیدارهای مختلف با اهالی بخش های گوناگون رسانه ای، از صدا و سیما تا ناشران، به ویژگی های مختلف رسانه، اهداف، چستی و گرایش های اصولی آن پرداخته اند. پس از بررسی بیانات ایشان با اهالی مختلف رسانه، کدگذاری عبارات مرتبط با رسانه انجام گرفت. کدهایی با مفاهیم مشترک در قالب مضامین سازمان دهنده دسته بندی شدند و در نهایت مضامین با وجوه معنایی مشترک در قالب مضامین فراگیر دسته بندی شدند. در ذیل جدول گزاره های اصلی (مضامین پایه) در موضوع رسانه با هدف ارائه تصویری روشن از رسانه از بیانات ایشان می آید.

جدول ۲. مضامین پایه در رابطه با رسانه از منظر مقام معظم رهبری

<p>خبر از پایه‌های نفوذ و سلطه در دنیا (بیانات در دیدار مسئولان بخش‌های خبری صداوسیما، ۱۳۶۹/۱۲/۲۱).</p>	<p>گرایش‌های اصولی نظام در صدا و سیما: متدین ساختن مردم، ضدیت با سلطه استکباری در برنامه‌ها توجه به تکریم شأن انسان (بیانات در دیدار مسئولان صدا و سیما، ۱۳۶۹/۰۵/۰۷).</p>
<p>خبر و سلطه خبری از پایه‌های نفوذ و اقتدار سیاسی در دنیا (بیانات در دیدار ائمه جمعه سراسر کشور، ۱۳۷۰/۰۶/۲۵).</p>	<p>صدا و سیما، دانشگاهی برای تدریس اصول اسلام انقلابی (بیانات در دیدار مسئولان صدا و سیما، ۱۳۶۹/۰۵/۰۷).</p>
<p>توجه به قدرت تحلیل یافتن مردم در رسانه (بیانات در دیدار ائمه جمعه سراسر کشور ۱۳۷۰/۰۶/۲۵).</p>	<p>نشان‌دادن عالی‌ترین و زیباترین مفاهیم انقلاب به شکل هنرمندانه و جذاب (بیانات در دیدار مسئولان صدا و سیما، ۱۳۶۹/۰۵/۰۷).</p>
<p>دو عامل اثرگذار بر ذهن جوان. یکی تبلیغات گوناگون دشمن است و عامل دوم، عدم تبیین و دفاع صحیح از دین (بیانات در دیدار ائمه جمعه سراسر کشور، ۱۳۷۰/۰۶/۲۵).</p>	<p>فیلم خنثی بی‌اثر بی‌محتوای بدون پیام، مطلقاً پخش نکند (بیانات در دیدار مسئولان صدا و سیما، ۰۵/۰۷/۱۳۶۹/).</p>
<p>راه مسلمان تربیت کردن مردم (هدف رسانه) در نظر گرفتن عناصر دخیل ساخت انسان (بیانات در دیدار مدیران شبکه دوم سیما، ۱۳۷۰/۱۱/۰۷).</p>	<p>هدف اصلی ما سازندگی مردم به شکلی است که اسلام و انقلاب می‌خواهند (بیانات در دیدار مدیران شبکه دوم سیما، ۱۳۷۰/۱۱/۰۷).</p>
<p>دینی شدن مردم، ارتباط مستحکم مردم با نظام و مبانی اصلی نظام؛ حفظ روحیه و شور انقلابی در مردم و دچار نشدن آن‌ها به یأس و دل‌مردگی و سرخوردگی، از اهداف اصلی در صدا و سیما (بیانات در دیدار مدیران مراکز سازمان صدا و سیما در استان‌ها، ۱۳۷۰/۱۲/۰۷).</p>	<p>قرار گرفتن شیوه‌های رایج تبلیغ استفاده بهینه از هنر و روش‌های هنری در خدمت اهداف انقلاب و اسلام (بیانات در دیدار مدیران مراکز سازمان صدا و سیما در استان‌ها ۱۳۷۰/۱۲/۰۷).</p>
<p>الزامات مأموریت رسانه ملی: امین نظام باشد، مورد اعتماد مردم باشد، برخوردار از مزیت‌های رقابتی باشد (بیانات در دیدار مدیران و برنامه‌سازان رسانه‌ای کشورهای مختلف ۱۳۸۵/۰۲/۲۶).</p>	<p>استفاده رسانه از حوادث گذشته برای توضیح تهدیدهای آینده (بیانات در دیدار مسئولان سازمان صدا و سیما، ۱۳۸۱/۱۱/۱۵).</p>

<p>هدف‌های کلان ما در این زمینه چیست؟ اول، ارتقای معرفت دینی روش نبینانه، ... دوم رفتار دینی مخلصانه، ... سوم ریشه‌دار کردن شناخت و باور به ارزش‌ها و بنیان‌های فکری انقاب و نظام اسامی، چهارم مصونیت‌دادن به ذهن جامعه از تأثیر مخرب تهاجم فرهنگی و ارزشی دشمن، که اشاره شد، پنجم باور به کارآمدی نظام، ششم ایجاد همگرایی عمومی و فضای همکاری و محبت و وحدت در درون کشور و میان مردم، هفتم آگاه‌سازی نسبت به مقوله‌های حساس مثل علم (بیانات در دیدار مدیران و برنامه‌سازان رسانه‌ای کشورهای مختلف ۱۳۸۵/۰۲/۲۶).</p>	<p>به نظر ما آن مأموریت محوری عبارت است از مدیریت و هدایت فکر، فرهنگ، روحیه، اخلاق رفتاری جامعه، جهت‌دهی به فکر و فرهنگ عمومی، آسیب‌زدایی از فکر و فرهنگ و اخلاق جامعه، تشویق به پیشرفت - یعنی روحیه‌دادن - و زدودن احساس عقب‌ماندگی (بیانات در دیدار مدیران و برنامه‌سازان رسانه‌ای کشورهای مختلف ۱۳۸۵/۰۲/۲۶).</p>
<p>رسانه، القاکننده فکر، فرهنگ، رفتار و هویت فرهنگی انسان‌ها / مؤثر در وضعیت زندگی انسان (بیانات در دیدار مدیران و برنامه‌سازان رسانه‌ای کشورهای مختلف ۱۳۸۵/۰۲/۲۶).</p>	<p>وظایف صداوسیما پرورش، گسترش، تفهیم و تبیین فضیلت‌های اخلاقی، ارتقای معرفت و ایمان دینی مردم (بیانات در دیدار مدیران و برنامه‌سازان رسانه‌ای کشورهای مختلف ۱۳۸۵/۰۲/۲۶).</p>
	<p>راه پیروزی در این وضعیت رسانه‌ای جهان جنگ این است که مجموعه و فهرستی از پیام‌های درست و از نکات و حقایق واقعی را که مبتنی بر آرمان‌ها و آرزوهای ماست، به ذهن مردم منتقل کنیم. پس، اول باید این پیام‌ها را شناخت؛ بعد که شناخته شد، باید تولید شود (بیانات در دیدار مسئولان سازمان صدا و سیما، ۱۳۸۱/۱۱/۱۵).</p>

حال در پاسخ به سوال اصلی این پژوهش که برشمردن ویژگی‌های رسانه تراز تمدن نوین اسلامی از منظر مقام معظم رهبری است، به ارائه مضامین سازمان‌دهنده و فراگیر در قالب جدول ذیل می‌پردازیم.

جدول ۳. کدگذاری و تبیین بیانات مقام معظم رهبری در رابطه با رسانه

ردیف	مضمون پایه	مضمون سازمان‌دهنده	مضمون فراگیر
۱	گرایش‌های اصولی نظام در صدا و سیما: متدین ساختن مردم، ضدیت با سلطه استکباری در برنامه‌ها توجه به تکریم شأن انسان (بیانات در دیدار مسئولان صدا و سیما، ۱۳۶۹/۰۵/۰۷).	اهداف اصلی رسانه	رسانه تراز
۲	صدا و سیما، دانشگاهی برای تدریس اصول اسلام انقلابی (بیانات در دیدار مسئولان صدا و سیما، ۱۳۶۹/۰۵/۰۷).	پیام اصلی رسانه	رسانه تراز
۳	نشان دادن عالی‌ترین و زیباترین مفاهیم انقلاب به شکل هنرمندانه و جذاب (بیانات در دیدار مسئولان صدا و سیما ۱۳۶۹/۰۵/۰۷).	ویژگی رسانه مطلوب	رسانه تراز
۴	فیلم خنثی بی‌اثر بی‌محتوای بدون پیام، مطلقاً پخش نکنید (بیانات در دیدار مسئولان صدا و سیما، ۱۳۶۹/۰۵/۰۷).	ویژگی رسانه مطلوب	رسانه تراز
۵	خبر از پایه‌های نفوذ و سلطه در دنیا (بیانات در دیدار مسئولان بخش‌های خبری صدا و سیما، ۱۳۶۹/۱۲/۲۱).	ویژگی رسانه مطلوب	رسانه تراز
۶	خبر و سلطه خبری از پایه‌های نفوذ و اقتدار سیاسی در دنیا (بیانات در دیدار ائمه جمعه سراسر کشور، ۱۳۷۰/۰۶/۲۵).	ویژگی رسانه مطلوب	رسانه تراز
۷	توجه به قدرت تحلیل‌یافتن مردم در رسانه (بیانات در دیدار ائمه جمعه سراسر کشور ۱۳۷۰/۰۶/۲۵).	ویژگی رسانه مطلوب	رسانه تراز
۸	دو عامل اثرگذار بر ذهن جوان، یکی تبلیغات گوناگون دشمن است و عامل دوم، عدم تبیین و دفاع صحیح از دین (بیانات در دیدار ائمه جمعه سراسر کشور، ۱۳۷۰/۰۶/۲۵).	عوامل مخل تأثیرگذاری (کار ایجابی)	رسانه تراز

ردیف	مضمون پایه	مضمون سازمان دهنده	مضمون فراگیر
۹	هدف اصلی ما سازندگی مردم به شکلی است که اسلام و انقلاب می‌خواهند (بیانات در دیدار مدیران شبکه دوم سیما، ۱۳۷۰/۱۱/۰۷).	اهداف اصلی رسانه	رسانه تراز
۱۰	راه مسلمان تربیت کردن مردم (هدف رسانه) در نظر گرفتن عناصر دخیل ساخت انسان (بیانات در دیدار مدیران شبکه دوم سیما، ۱۳۷۰/۱۱/۰۷).	راهکار رسیدن به اهداف در رسانه	رسانه تراز
۱۱	قرار گرفتن شیوه‌های رایج تبلیغ استفاده بهینه از هنر و روش‌های هنری در خدمت اهداف انقلاب و اسلام (بیانات در دیدار مدیران مراکز سازمان صدا و سیما در استان‌ها، ۱۳۷۰/۱۲/۰۷).	سمت‌وسوی کارها در رسانه	رسانه تراز
۱۲	دینی شدن مردم، ارتباط مستحکم مردم با نظام و مبانی اصلی نظام؛ حفظ روحیه و شور انقلابی در مردم و دچار نشدن آن‌ها به یأس و دل‌مردگی و سرخوردگی، از اهداف اصلی در صدا و سیما (بیانات در دیدار مدیران مراکز سازمان صدا و سیما در استان‌ها، ۱۳۷۰/۱۲/۰۷).	اهداف اصلی رسانه	رسانه تراز
۱۳	استفاده رسانه از حوادث گذشته برای توضیح تهدیدهای آینده (بیانات در دیدار مسئولان سازمان صدا و سیما، ۱۳۸۱/۱۱/۱۵).	کارکرد یا وظایف رسانه	رسانه تراز

ردیف	مضمون پایه	مضمون سازمان‌دهنده	مضمون فراگیر
۱۴	به‌نظر ما آن مأموریتِ محوری عبارت است از مدیریت و هدایتِ فکر، فرهنگ، روحیه، اخلاقِ رفتاری جامعه، جهت‌دهی به فکر و فرهنگ عمومی، آسیب‌زدایی از فکر و فرهنگ و اخلاق جامعه، تشویق به پیشرفت - یعنی روحیه‌دادن - و زدودن احساس عقب‌ماندگی (بیانات در دیدار مدیران و برنامه‌سازان رسانه‌ای کشورهای مختلف، ۱۳۸۵/۰۲/۲۶).	مأموریت رسانه	رسانه تراز
۱۵	الزاماتِ مأموریتِ رسانه ملی: امین نظام باشد، مورداعتماد مردم باشد، برخوردار از مزیت‌های رقابتی باشد. بیانات در دیدار مدیران و برنامه‌سازان رسانه‌ای کشورهای مختلف، ۱۳۸۵/۰۲/۲۶.	الزامات مأموریت رسانه	رسانه تراز
۱۶	هدف‌های کلان ما در این زمینه چیست؟ اول، ارتقای معرفت دینیِ روش‌نبینانه...، دوم رفتار دینیِ مخلصانه...، سوم ریشه‌دار کردن شناخت و باور به ارزش‌ها و بنیان‌های فکری انقلاب و نظام اسامی، چهارم مصونیت‌دادن به ذهن جامعه از تأثیر مخرب تهاجم فرهنگی و ارزشیِ دشمن، که اشاره شد، پنجم باور به کارآمدی نظام، ششم ایجاد همگراییِ عمومی و فضای همکاری و محبت و وحدت در درون کشور و میان مردم و هفتم، آگاه‌سازی نسبت به مقوله‌های حساس مثل علم (بیانات در دیدار مدیران و برنامه‌سازان رسانه‌ای کشورهای مختلف ۱۳۸۵/۰۲/۲۶).	اهداف رسانه	رسانه تراز

ردیف	مضمون پایه	مضمون سازمان دهنده	مضمون فراگیر
۱۷	وظایف صدا و سیما پرورش، گسترش، تفهیم و تبیین فضیلت‌های اخلاقی، ارتقای معرفت و ایمان دینی مردم (بیانات در دیدار مدیران و برنامه سازان رسانه‌های کشورهای مختلف، ۱۳۸۵/۰۲/۲۶).	وظایف رسانه	رسانه تراز
۱۸	رسانه، الفاکتنده فکر، فرهنگ، رفتار و هویت فرهنگی انسان‌ها / مؤثر در وضعیت زندگی انسان (بیانات در دیدار مدیران و برنامه‌سازان رسانه‌های کشورهای مختلف ۱۳۸۵/۰۲/۲۶).	چیستی رسانه در دنیای امروز	رسانه تراز
۱۹	راه پیروزی در این وضعیت رسانه‌ای جهان جنگ این است که مجموعه و فهرستی از پیام‌های درست و از نکات و حقایق واقعی را که مبتنی بر آرمان‌ها و آرزوهای ماست، به ذهن مردم منتقل کنیم. پس، اول باید این پیام‌ها را شناخت؛ بعد که شناخته شد، باید تولید شود. (بیانات در دیدار مسئولان سازمان صدا و سیما ۱۳۸۱/۱۱/۱۵).	راه پیروزی در جنگ رسانه‌ای	رسانه تراز

برای فهم دقیق‌تر بیانات مقام معظم رهبری مضامین سازمان دهنده در شکل ذیل می‌آید:

شکل ۲. رئوس اصلی موضوع رسانه در بیانات مقام معظم رهبری

بنابراین همان‌طور که مشاهده می‌شود، در بیانات مقام معظم رهبری به چیستی، کارکرد و

وظایف، اهداف، الزامات، ویژگی‌های مطلوب، سمت‌وسو و جهت‌دهی، راه‌کار رسیدن به اهداف و پیام اصلی رسانه اشاره و تأکیداتی شده است. در تبیین رسانه تراز با توجه به مسیر حرکت انقلاب در رسیدن به تمدن نوین اسلامی و اجزای حقیقی و ابزار آن، توجه به هر یک از این اجزا ضروری است و فهم این منظومه در کنار هم، راه‌گشای رسانه تراز تمدن نوین اسلامی خواهد بود.

چیستی رسانه

در رابطه با چیستی رسانه و تأثیر آن در زندگی مقام معظم رهبری بیان می‌دارند: امروز رسانه‌ها در دنیا فکر، فرهنگ، رفتار و درحقیقت هویت فرهنگی انسان‌ها را القا می‌کنند و تعیین‌کننده هستند. رسانه‌ها می‌توانند در بهبود وضعیت زندگی انسان مؤثر باشند؛ ... و می‌توانند انسان‌ها را خوشبخت‌تر کنند؛ متقابلاً می‌توانند وسیله برافروختن جنگ‌های خانمان‌سوز باشند؛ می‌توانند عادات و آداب و رفتارهای مضر را در میان مردم رایج کنند (بیانات در دیدار مدیران و برنامه‌سازان رسانه‌ای کشورهای مختلف، ۱۳۸۵/۰۲/۲۶).

کارکرد و وظایف

در رابطه با کارکردها و وظایف رسانه مقام معظم رهبری بیانات دقیقی دارند که نقشه راه هر رسانه‌ای است. نکته مهم مدنظر قرارداد این بیانات ارزشمند برای رسیدن به جایگاه رفیع انقلاب اسلامی و دست‌یابی به تمدن نوین اسلامی است. اهمیت اخلاق، هویت اخلاقی جامعه و محتوای رسانه، از نکات مهم مدنظر ایشان است و در این رابطه می‌فرمایند:

هویت حقیقی جامعه، هویت اخلاقی آن‌هاست؛ یعنی درواقع سازه اصلی برای یک اجتماع، شاکله اخلاقی آن جامعه است و همه‌چیز بر محور آن شکل می‌گیرد. ما باید به اخلاق خیلی اهمیت بدهیم. صدا و سیما در زمینه پرورش و گسترش و تفهیم و تبیین فضیلت‌های اخلاقی باید برنامه‌ریزی کند؛ یکی از اهداف صدا و سیما در همه برنامه‌ها باید این باشد.

اخلاق‌های رفتاری افراد جامعه؛ مثل انضباط اجتماعی، وجدان کاری، نظم و برنامه‌ریزی، ادب اجتماعی، توجه به خانواده، رعایت حق دیگران - اینکه دیگران حقی دارند و باید حق آن‌ها

رعایت شود، یکی از خلیات و فضایل بسیار مهم است - کرامت انسان، احساس مسئولیت، اعتماد به نفس ملی، شجاعت شخصی و شجاعت ملی، قناعت - یکی از مهم ترین فضایل اخلاقی برای یک کشور قناعت است، و اگر امروز ما در برخی زمینه ها دچار مصیبت هستیم، به خاطر این است که این اخلاق حسنه مهم اسلامی را فراموش کرده ایم (بیانات در دیدار مدیران و برنامه سازان رسانه ای کشورهای مختلف، ۱۳۸۵/۰۲/۲۶).

یکی از چیزهایی که انسان از رسانه توقع دارد این است که از حوادث گذشته برای توضیح تهدیدهای آینده و حوادث در شرف تکوین استفاده کند و مردم را نسبت به آنها حساس نماید (بیانات در دیدار مسئولان سازمان صدا و سیما، ۱۳۸۱/۱۱/۱۵).

اهداف

از نکات مهم در دستیابی به ویژگی های رسانه تراز تمدن نوین اسلامی، توجه به اهداف رسانه در بیانات مقام معظم رهبری است. یکی از اهداف دانشگاه بودن رسانه است. چنین هدف گذاری برای رسانه مسلماً اقتضائات خاص و گوناگونی را می طلبد که باید مدنظر مسئولین رسانه ها قرار گیرد و هر یک با توجه جایگاه خویش با آن نسبت یابی کنند.

ایشان در رابطه با **گرایش های اصولی رسانه و پیام اصلی آن** می فرمایند:

برداشت ما از صدا و سیما این است. امام که فرمودند «دانشگاه»، در دانشگاه چیزی تدریس می شود؛ در این دانشگاه چه چیزی می خواهد تدریس بشود؟ آنچه که در این دانشگاه تدریس می شود، عبارت از پیام ها، پایه ها، مفاهیم و درس های اسلام ناب و اسلام انقلابی و اسلامی واقعی است. این، آن چیزی است که در صدا و سیما ایده آل است. (بیانات در دیدار مسئولان صدا و سیما، ۱۳۶۹/۰۵/۰۷).

هم چنین **گرایش های اصولی** نظام در صدا و سیما را در چند محور اساسی ذیل می بینند که هر یک از آنها مدنظر رسانه تراز تمدن نوین باید قرار گیرد:

۱. متدین ساختن مردم:

رادیو و تلویزیون ما باید گرایش های اصولی نظام را با تمام قوت و قدرت و هنرش از آب

دریابورد و ارائه کند. ... حقیقتاً بایستی مفاهیم و معارف اسلامی پخش و منعکس بشود. علاوه‌بر این، صدا و سیما کوشش کند که مردم متدین بشوند.

۲. ضدیت با سلطه استکباری در برنامه‌ها:

یکی دیگر از این گرایش‌های اصولی، ضدیت با سلطه‌های استکباری است. امروز دیگر شاید نشود مثل سابق، خیلی «شرق و غرب» گفت. شرق و غربی به این معنا و تقسیم‌بندی به این شکل، خیلی معنا ندارد؛ اما ضدیت با دشمنان نظام جمهوری اسلامی و مقابله با دخالت این سلطه‌هایی که هستند، باید در تمام برنامه‌های صدا و سیما محسوس باشد.

۳. توجه به تکریم شأن انسان:

در نظام جمهوری اسلامی، تکریم شأن انسان - که یکی از ویژگی‌های اسلام است - ارزش دادن به انسان، رشد دادن انسان، انسان را در کار شایسته خودش به کار گرفتن و نیروهای او را در خدمت اهداف متعالی جوشاندن، یکی دیگر از گرایش‌های اصولی است (بیانات در دیدار مسئولان صدا و سیما، ۱۳۶۹/۰۵/۰۷).

هدف اصلی و مأموریت محوری رسانه در بیان مقام معظم رهبری با تأکید بر ساختن زندگی

مردم براساس اسلام عبارت است از:

هدف ما چیست؟ ما می‌خواهیم چه بکنیم؟

البته ممکن است اهداف فرعی وجود داشته باشد؛ اما هدف اصلی ما سازندگی مردم به شکلی است که اسلام و انقلاب می‌خواهند؛ به‌طور خلاصه و کوتاه، هدف این است. آن چیزی که من به عنوان یک مسئول در جمهوری اسلامی دانستم، این است. (بیانات در دیدار مدیران شبکه دوم سیما، ۱۳۷۰/۱۱/۰۷).

آن اصل اساسی در باب اداره رادیو و تلویزیون این است. این هدف‌ها روشن است: دینی شدن مردم، یکی از هدف‌هاست؛ ارتباط مستحکم مردم با نظام و مبانی اصلی نظام، یکی از هدف‌هاست؛ حفظ روحیه و شور انقلابی در مردم و دچار نشدن آن‌ها به یأس و دل‌مردگی و سرخوردگی ... (بیانات در دیدار مدیران شبکه دوم سیما، ۱۳۷۰/۱۱/۰۷).

هدف‌های کلان ما در این زمینه چیست؟

اول، ارتقای معرفت دینی روش نبینانه. من روی عنوان «روش نبینانه» تکیه می‌کنم. معرفت دینی باید ارتقا و گسترش پیدا کند؛ اما یک معرفت روش نبینانه و آگاهانه. دوم، رفتار دینی مخلصانه. باز روی کلمه «مخلصانه» می‌خواهم تکیه کنم. رفتارهای دینی می‌تواند ریاکارانه و متصنعانه و ظاهرسازانه باشد، می‌تواند مخلصانه باشد. ما باید مردم را به رفتار و عمل دینی - یعنی عمل صالح - بکشانیم و این عمل، مخلصانه از آن‌ها صادر شود. سوم، ریشه‌دار کردن شناخت و باور به ارزش‌ها و بنیان‌های فکری انقلاب و نظام اسامی. صرف اینکه ما در زمینه انقلاب و نظام، چیزهایی را کلیشه‌ای و شعاری تکرار کنیم، کافی نیست؛ باید نسبت به این شعارها در مردم باور حقیقی به وجود بیاید؛ این، کار رسانه ملی است. چهارم، مصونیت دادن به ذهن جامعه از تأثیر مخرب تهاجم فرهنگی و ارزشی دشمن، که اشاره شد.

پنجم، باور به کارآمدی نظام.

ششم، ایجاد همگرایی عمومی و فضای همکاری و محبت و وحدت در درون کشور و میان مردم. باید روحیه محبت، وحدت، همگرایی و ارتباط و پیوند در میان مردم تقویت شود. هفتم، آگاه‌سازی نسبت به مقوله‌های حساس مثل علم. مسأله علم در کشور خیلی مهم است. با مطالعه دقیق و همه‌جانبه، انسان به چند سرفصل محدود می‌رسد که یکی از آن‌ها علم است. ما برای آینده به علم احتیاج داریم. نهضت نرم‌افزاری و تولید علم و اندیشه و فکر که مطرح شد، باید جدی گرفته شود. خوشبختانه زمینه‌ها کاملاً آماده و استقبال هم خیلی خوب است. مردم را نسبت به مقوله علم، امنیت، پرورش نخبگان، اقتدار ملی، کار و ابتکار گره‌گشا و پیش‌برنده و مقولاتی از این قبیل حساس کنید (بیانات در دیدار مسئولان سازمان صدا و سیما، ۱۳۸۳/۰۹/۱۱).

ارتقای معرفت و ایمان دینی مردم

راجع به دین مردم، صدا و سیما چه نقش و چه موضع و چه مسئولیتی دارد؟ طبیعتاً از وظایف صدا و سیما، ارتقای معرفت دینی و ایمان دینی است. معرفت و ایمان با هم تفاوت دارد. هم ایمان

مردم باید تقویت شود، هم معرفت و شناخت آن‌ها (بیانات در دیدار مسئولان سازمان صدا و سیما، ۱۳۸۳/۰۹/۱۱).

الزامات

رجوع به بیانات مقام معظم رهبری در موضوعات گوناگون قطعاً چراغ راهی است که طالب را به سرمنزل مقصود می‌رساند. در این رابطه معظم‌له بعد از بیان اهداف و مأموریت‌های رسانه، الزامات دست‌یابی به آن را که لزوماً اختصاص به رسانه ملی ندارد، بیان می‌دارند: ما یک مأموریت محوری برای رسانه ملی قائل هستیم، که الزاماتی دارد و این مأموریت ملی اهداف کلانی را هم با خودش همراه دارد. به نظر ما آن مأموریت محوری عبارت است از مدیریت و هدایت فکر، فرهنگ، روحیه، اخلاق رفتاری جامعه، جهت‌دهی به فکر و فرهنگ عمومی، آسیب‌زدایی از فکر و فرهنگ و اخلاق جامعه، تشویق به پیشرفت - یعنی روحیه‌دادن - و زدودن احساس عقب‌ماندگی.

این مأموریت الزاماتی دارد. رسانه ملی اگر بخواهد به‌عنوان مهم‌ترین ابزار فرهنگی در کشور، از عهده این کار بریاید، باید این چیزها را در خودش تأمین کند: امین نظام باشد، مورد اعتماد مردم باشد، برخوردار از مزیت‌های رقابتی باشد. امروز رقبای ما زیادند؛ چه رقبای منطقه‌ای، چه رقبای بین‌المللی. (بیانات در دیدار مسئولان سازمان صدا و سیما، ۱۳۸۳/۰۹/۱۱).

ویژگی‌های رسانه مطلوب

با بررسی اهداف، مأموریت‌ها، چیستی و الزامات باید ویژگی‌های رسانه مطلوب را مورد مذاقه قرار دهیم. نکته محوری در این رابطه لزوم استفاده از ابزار هنر برای رساندن مفاهیم ناب اسلامی است که مورد تأکید مقام معظم رهبری بوده است. از سویی توجه به امر خبررسانی و خارج کردن آن از سلطه استکبار و بالابردن قدرت تبیین مردم از نکات اساسی است.

آنچه در مورد این رسانه مهم، مطلوب و ایده‌آل است، عبارت از این است که دانشگاهی باشد که در آن، عالی‌ترین و زیباترین مفاهیم انقلاب، به شکل هنرمندانه ارائه بشود و جاذبه داشته باشد؛ نه اینکه فقط چیزی را بگویند، بدون اینکه فکر جاذبه و تأثیر آن باشند. از هنر استفاده بشود و

حرکت بخش باشد و تکلیف مردم و قشرهای مختلف را معلوم کند (بیانات در دیدار مسئولان صدا و سیما، ۱۳۶۹/۰۵/۰۷).

امروز در سطح عالم، یکی از مهم ترین اقلام کار سیاسی که اقطاب سیاسی عالم انجام می دهند، همین خیردهی است.

واقعاً اگر بگوییم که امروز نفوذ و اقتدار سیاسی در دنیا، روی سه پایه استوار است: اول، ثروت و امکانات پولی و مالی؛ دوم، توانایی های علمی و تکنولوژیکی؛ سوم، قطعاً توانایی های خبری و سلطه خبری است. اگر امریکا همین ثروت و پیشرفت علمی فعلی را داشته باشد؛ اما ایستگاه های خبری از او گرفته بشود، نفوذش چقدر خواهد شد؟ یک سوم کم خواهد شد؟ یقیناً بیشتر از یک سوم در دنیا کم خواهد شد (بیانات در دیدار ائمه جمعه سراسر کشور، ۱۳۷۰/۰۶/۲۵).

توصیه من به شما و همه کسانی که در کار سیاسی فعالیت می کنند، این است که همت کنید، تا مردم را دارای قدرت تحلیل بار بیاورید. اگر این کار شد، خیلی از کارها به خودی خود حل شده است (بیانات در دیدار ائمه جمعه سراسر کشور، ۱۳۷۰/۰۶/۲۵).

سمت وسو و جهت دهی

از نکات کلید مورد تأکید مقام معظم رهبری توجه به ارائه پیام مخاطب پسند و تأثیر گذار است. یعنی جنبه اول تأکیدات متمرکز بر محتوا و اسلامی بودن محتوا و ساخت زندگی مردم بر اساس تعالیم اسلام است؛ اما جنبه دوم استفاده از ابزار بهینه هنری برای انتقال مؤثر این مفاهیم است.

شیوه های رایج تبلیغ - شیوه های غیرمستقیم، استفاده بهینه از هنر و روش های هنری؛ همان کارهایی که امروز پیشرفت های زیادی هم داشته است - باید تماماً در خدمت اهداف انقلاب و اسلام باشد (بیانات در دیدار مدیران مراکز سازمان صدا و سیما در استان ها، ۱۳۷۰/۱۲/۰۷).

راهکار رسیدن به اهداف

جنبه دیگری از بیانات ایشان توجه دادن به ابعاد مختلف وجودی انسان و برنامه داشتن برای

همه این ابعاد از طرق گوناگون است:

این طور نیست که اگر ما می‌خواهیم مردم، مسلمان تربیت بشوند، راهش این است که در تلویزیون دائماً برای‌شان قرآن بخوانیم، یا تفسیر قرآن بگوییم، یا احکام توضیح المسائل را بیان کنیم؛ نخیر، این کار راه‌هایی دارد. انسان مسلمان فقط آن نیست که احکام اسلامی را بلد است؛ انسان مسلمان ابعادی دارد؛ بینش او، روشن‌بینی او، نیروی باطنی او، نیروی روحی او، نیروی جسمی او، معلومات وسیع او، احساس برتری او در میدان‌های زندگی، همه این‌ها عناصر دخیل در ساخت انسان مسلمانند. شما صد راه برای این مطالب در نظر بگیرید؛ هر کدام از راه‌ها را به حساب خود ببمایید، تا به این هدف برسید (بیانات در دیدار مدیران شبکه دوم سیما، ۱۳۷۰/۱۱/۰۷).

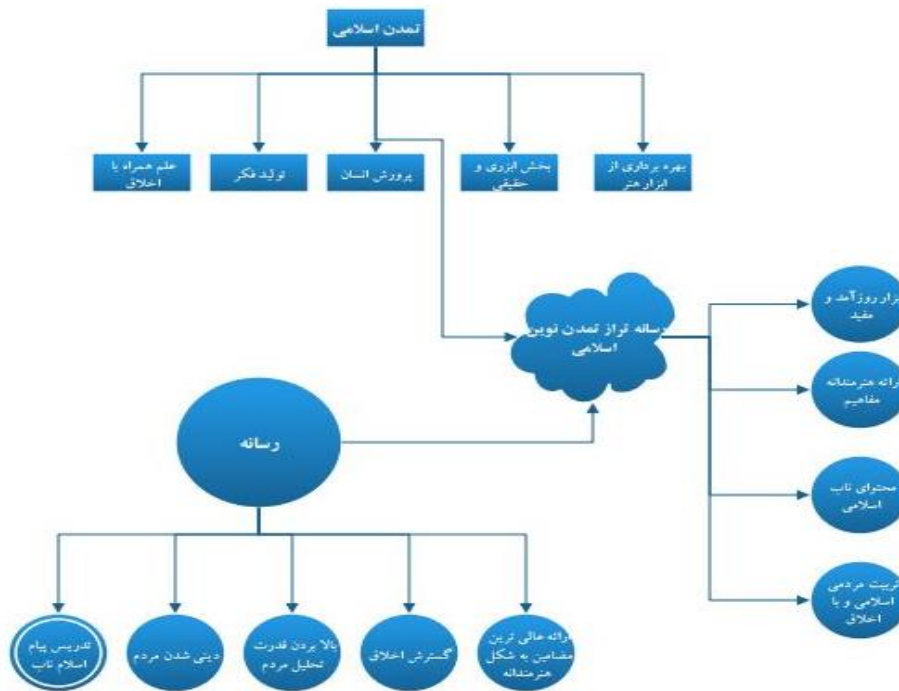
راه پیروزی در جنگ رسانه‌ای

با توجه به تلاش‌های گسترده استکبار و بهره‌بردن از رسانه، برای پیروزی در این جنگ باید روندی طی شود که از ساخت پیام مطلوب آغاز و تا رساندن به مخاطب ادامه می‌یابد:

به نظر ما، راه پیروزی در این جنگ این است که مجموعه و فهرستی از پیام‌های درست و از نکات و حقایق واقعی را که مبتنی بر آرمان‌ها و آرزوهای ماست، به ذهن مردم منتقل کنیم.

پس، اول باید این پیام‌ها را شناخت؛ بعد که شناخته شد، باید تولید شود. تولید کلام و تصویر و فضا و محیطی که بشود آن پیام را القا کرد، یکی از مهم‌ترین کارهایی است که امروز هنر تبلیغ و پیام‌رسانی به آن متکی است. اگر در تولید، پیمان بلنگد یا بلغزد، اشتباه یا کوتاهی بکنیم، حتماً ضربه را خورده‌ایم. بعد از آنکه این پیام‌ها تولید شد، باید آن‌ها را مدیریت کرد؛ چون هنگامی یک مجموعه کالای مطلوب به نتیجه و به سرمنزل حقیقی و صحیح خود خواهد رسید که مدیریتی بالای سرش باشد: این پیام در کجا باید داده شود، به چه اندازه باید داده شود، به هنگام باشد، با زبان مناسب باشد و تلفیق اینها در قالب‌های گوناگون قابل قبول باشد (بیانات در دیدار مسئولان سازمان صدا و سیما، ۱۳۸۱/۱۱/۱۵).

رسانه تراز تمدن نوین اسلامی

شکل ۳. مدل مفهومی تصویر مطلوب رسانه تراز تمدن نوین اسلامی از منظر آیت‌الله خامنه‌ای.

طبق آنچه در مدل بالا آمده است برداشت نویسنده براساس بررسی بیانات مقام معظم رهبری، کدگذاری‌ها صورت گرفته و رسیدن به مضامین اصلی عبارت است از اینکه در تمدن اسلامی علم همراه با اخلاق است، بخش ابزار و حقیقی دارد که بخش حقیقی آن عبارت است از سبک زندگی و ازسویی رسانه، وظیفه تدریس اسلام ناب به مردم، دینی شدن زندگی آن‌ها و گسترش اخلاق را دارد که هدف تمدن نوین اسلامی نیز هست. بنابراین رسانه تراز تمدن نوین اسلامی دو بعد محتوایی و ابزاری را پوشش می‌دهد و رسانه‌ای جامع، فراگیر، بر پایه اعتقادات عمیق اسلامی، توحیدگرا، عدالت‌محور، برخوردار از ابزار روزآمد، در قالب ارائه هنرمندانه مفاهیم است و وظیفه

تربیت آحاد مردم در اقصی نقاط عالم و رساندن این پیام اثربخش و عمیق را به آن‌ها دارد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

در بیان مقام معظم رهبری به تأسی از امام خمینی (ره)، رسانه دانشگاه است. درس اصلی این دانشگاه از نظر ایشان اسلام و تربیت مردم براساس آموزه‌های حیات بخش آن است؛ بنابراین از وظایف اصلی رسانه از منظر ایشان تعلیم و تربیت اسلامی مردم است. تعلیم و تربیتی که با زبان هنر و جذاب برای اقشار مختلف مردم است. از سویی تأکیدات ایشان مبنی بر آگاه‌سازی مردم و مخاطبان و بالابردن قدرت تحلیل در آن‌ها و مقابله با هجمه تبلیغاتی دشمن فراوان است. آنچه در تعبیر ایشان به‌عنوان سبک زندگی اسلامی آمده است از اجزای هدف اصلی رسانه یعنی همان تربیت است. سبک زندگی شامل شقوق مختلف و گسترده زندگی از انضباط اجتماعی و وجدان کاری تا کرامت انسانی می‌شود. در نهایت وظیفه تمام این وظایف به‌منصه ظهور و رفتار دینی مخلصانه می‌رسد؛ چیزی که تعالی جامعه اسلامی و تحقق آرمان‌های اسلام در متن زندگی است. از سویی تمدن نوین اسلامی در نظر مقام معظم رهبری به‌عنوان قله‌ای است که انقلاب اسلامی ناگزیر از رسیدن به آن در مسیر تحقق زمینه‌های ظهور حضرت مهدی (عجل‌الله تعالی فرجه الشریف) است.

تمدن نوین اسلامی در نگاه ایشان یک فکر جدید، یک حرف جدید، یک نگاه جدید به مسائل بشر و مسائل انسانیت و علاج دردهای انسانیت است که اقشار مختلف، آن زبان را می‌فهمند.

عناصر اساسی برای ایجاد این تمدن تولید فکر و پرورش انسان است. ابزار این پرورش انسان با ایمان رسانه است؛ رسانه‌ای که با محتوای دینی توسط عالمان برجسته غنی شده است. به‌عبارتی تمدن را دارای بخش ابزاری و بخش حقیقی می‌دانند. بخش ابزاری شامل اقتصاد، اقتدار نظامی، علم و ... است؛ اما بخش حقیقی شامل متن زندگی یا همان سبک زندگی است که محور اصلی هدف از بهره‌برداری از رسانه نیز بوده است.

بنابراین تمدن نوین اسلامی زیربنای محکم اعتقادی، ایمانی و حقیقی دارد که منبعث از متن قرآن، روایات و احادیث است. وظیفه اقشار مختلف، علی‌الخصوص عالمان دینی استخراج این محتوای غنی است.

رسانه تراز تمدن نوین اسلامی، رسانه‌ای جامع، فراگیر، بر پایه اعتقادات عمیق اسلامی، توحیدگرا، عدالت‌محور، برخوردار از ابزار روزآمد و در قالب ارائه هنرمندانه مفاهیم است و وظیفه تربیت آحاد مردم در اقصی نقاط عالم و رساندن این پیام اثربخش و عمیق را به آن‌ها دارد. پیشنهاد می‌شود:

۵. دوره‌های رسانه تراز تمدن اسلامی برای مدیران ارشد رسانه‌ها از قبیل صدا و سیما و خبرگزاری‌های دولتی برگزار شود و درسی در این رابطه در دانشگاه صدا و سیما تدریس شود. هدف از این دوره اضافه‌شدن درس یا دوره‌ای غیر کاربردی نیست و ضرورتاً در این دوره و درس باید به گام‌های عملی برای تمدن‌سازی و نقش‌آفرینی رسانه دست یافت.
۶. هم‌چنین در بخش‌های تحقیقاتی صداوسیما راه کارهای حفظ و افزایش ضریب نفوذ شبکه‌های برون‌مرزی صداوسیما بررسی و عملیاتی شود.
۷. تحقق دانشگاه عمومی بودن رسانه و صدا و سیما با پرداختن به این موضوع و استفاده از شیوه‌های گوناگون آموزش و ارتباط با مخاطب و ساخت برنامه‌های تعاملی.
۸. استفاده بیش از پیش از ابزار هنر و هنرمندان در القای مفاهیم اسلام ناب با شیوه‌های ظریف هنری.
۹. قطعاً شرح و بسط موضوع این پژوهش نیاز به بررسی از جنبه‌های گوناگون آیات و روایات نیز دارد و پیشنهاد می‌شود پژوهشگران در این رابطه همت بگمارند.

منابع

فارسی

قرآن کریم، ترجمه مهدی الهی قمی، تهران، انتشارات پیراسته.

- آدمی، ابرقویی (۱۳۸۷)، درآمدی بر دانشگاه تمدن‌ساز اسلامی؛ بایسته‌های نظری، مقدمه: محمدباقر خرمشاد، تهران: انتشارات دفتر برنامه‌ریزی و مطالعات فرهنگی.
- ابن‌خلدون، عبدالرحمن (۱۳۷۵)، مقدمه؛ ترجمه محمدپروین گنابادی، چاپ هشتم، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.
- بابایی، محمد (۱۳۹۶)، تمدن نوین اسلامی بر بستر رسانه تمدنی، گذر از رسانه‌های دولت‌محور، فصلنامه علوم خبری.
- بریگز، ایسا و پیتربرک (۱۳۹۱)، تاریخ اجتماعی رسانه‌ها از گوتنبرگ تا اینترنت، ترجمه حسن نمک‌دوست، تهران: انتشارات همشهری.
- تافلر، آلون (۱۳۷۷)، به‌سوی تمدن جدید، ترجمه محمدرضا جعفری، تهران: نشر سیمرغ.
- تهرانیان، مجید (۱۳۹۲)، بازانندی تمدن، ارتباطات و ترور در دهکده جهانی، ترجمه داود آقارفعی و مرجان اردشیرزاده، تهران: انتشارات سیمای شرق.
- جعفری، محمدتقی (۱۳۷۳) ریال فرهنگ پیرو، فرهنگ پیشرو، جلد ۶، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.
- چپمن، جین (۱۳۹۲)، درآمدی بر تاریخ تطبیقی رسانه‌ها، ترجمه داریوش دل‌آرا، تهران: نشر ساقی.
- حسینی پاکدهی، علیرضا (۱۳۷۳)، تکنولوژی‌های ارتباطی و نظام‌های اجتماعی، فصلنامه رسانه.
- خامنه‌ای، سیدعلی؛ بیانات؛ پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری (www.Khamenei.ir).
- رجایی، فرهنگ (۱۳۷۹)، پدیده جهانی‌شدن، وضعیت بشری و تمدن اطلاعاتی، ترجمه عبدالحسین آذرننگ، تهران: انتشارات آگه.
- رضائی، فریدون؛ اکبری، مرتضی (۱۳۹۶)، واکاوی شاخصه‌های تمدن نوین اسلامی در اندیشه مقام معظم رهبری (مدظله)، فصلنامه علمی مطالعات الگوی پیشرفت اسلامی - ایرانی، ۳(۵)، ۸۵-۱۰۸.
- روحی، نبی‌الله (۱۳۹۹)، بررسی بنیان‌های فکری تمدن اسلامی در اندیشه مقام معظم رهبری و سید قطب، پایان‌نامه دکتری.
- سپهری، محمد (۱۳۸۵)، تمدن اسلامی در عصر امویان، تهران: نورالثقلین.
- سمسار، حامد؛ سمسار، محمدصادق؛ کریمی، صدیقه (۱۳۹۴)، مدل‌سازی تحقق تمدن نوین اسلامی به کمک شبکه‌سازی اجتماعی، دوفصلنامه علمی - پژوهی جامعه‌شناسی سیاسی جهان اسلام، ۳(۷).
- صبوری خسروشاهی، حبیب؛ آذرگون، نسرین (۱۳۹۲)، تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی (فیس‌بوک) بر هویت اجتماعی (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی)، نشریه مطالعات رسانه‌ای، فصلنامه مطالعات رسانه امت.
- صمدی، قنبرعلی (۱۳۹۶)، تمدن اسلامی؛ مفهوم، ویژگی‌ها و بایسته‌ها، همایش بین‌المللی بازخوانی تمدن اسلامی

و جهان شهر معنوی با تأکید بر شهر مقدس مشهد.

عمید، حسن (۱۳۸۹)، فرهنگ فارسی عمید، جلد اول، تهران: انتشارات اشجع.

فیض کاشانی، محمد؛ الوافی، محسن (۱۴۰۶ق)، کتابخانه امام امیرالمؤمنین علی (علیه السلام)، اصفهان: چاپ اول.

فوزی، یحیی؛ صنم‌زاده، محمودرضا (۱۳۹۱)، تمدن اسلامی از دیدگاه امام خمینی (ره)، فصلنامه علمی - پژوهشی تاریخ و فرهنگ تمدن اسلامی، ۳(۹).

کاستلز، مانوئل (۱۳۸۰)، عصر اطلاعات: اقتصاد، جامعه و فرهنگ، ترجمه احد علیقلیان، افشین خاکباز، تهران: انتشارات طرح نو.

کراجکی طرابلسی، ابوالفتح؛ محمدین‌علی‌بن‌عثمان (۱۴۱۰ق)، کنز الفوائد، قم: دار الذخائر.

لوکاس، هنری (۱۳۸۴)، تاریخ تمدن، جلد ۱، ترجمه عبدالحسین آذرنگ، چاپ ششم، تهران: سخن.

محسنیان راد، مهدی (۱۳۸۹)، ایران در چهار کهکشان ارتباطی از ابتدا تا امروز، تهران: انتشارات سروش.

مصطفوی، حسن (۱۳۶۰)، التحقیق فی کلمات القرآن، تهران: بنگاه ترجمه و نشر کتاب.

مطهری، مرتضی (۱۳۹۵)، مجموعه آثار (جلد ۱۵)، تهران: انتشارات صدرا.

مک‌لوهان، مارشال (۱۳۷۷)، برای درک رسانه‌ها، ترجمه سعید آذری، تهران: مرکز تحقیقات، مطالعات و سنجش برنامه‌ای صدا و سیما.

نای، جوزف اس (۱۳۸۷)، قدرت در عصر اطلاعات: از واقع‌گرایی تا جهانی‌شدن، ترجمه سعید میرترابی، تهران: انتشارات پژوهشکده راهبری.

نجفی، موسی؛ سرافراز، سمیه (۱۳۹۹)، بازنمایی نقش رسانه در تمدن‌سازی پس از انقلاب اسلامی ایران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

ولایتی، علی‌اکبر (۱۳۸۴)، پویایی فرهنگ و تمدن اسلام و ایران، جلد ۱، چاپ سوم، تهران: وزارت امور خارجه.

ویل؛ آریل دورانت (۱۳۶۲)، تاریخ تمدن، ترجمه اسماعیل دولت‌شاهی و علی‌اصغر بهرام‌بیگی، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.

لاتین

Braun, V. & Clarke, V. (2006). "Using thematic analysis in psychology"

Boyatzis, R. E. (1998). Transforming qualitative information: thematic analysis and code.